

2. aLano Magno, feLICI CantiCo, honores, CaroLe, Canes (11*).
 3. hernaRDa, et sCriptorI gLorIaM (12).

(11*) MCCCCCLLII, 1652.
 (12) MDCLIII.

ALANI DE INSULIS

DOCTORIS CELEBERRIMI, COGNOMENTO UNIVERSALIS,

COMPENDIOSA

IN CANTICA CANTICORUM

AD LAUDEM DEIPARÆ VIRGINIS MARIE

ELUCIDATIO.

Qui elucidant me, vitam æternam
 habebunt. *Eclii. xxiv*

PRÆFATIO AD LECTOREM.

¶ Libellum hic habes, lector, mole quidem exiguum, at efficacia provocandi affectus lectorum ad cultum et amorem Deiparæ virginis eximium, ex quo (velut ex ungue leonem) colligere poteris pios animi sensus ipsius auctoris erga eandem sanctissimam Virginem: simulque ingenii subtilitatem in mysticis sacrarum Scripturarum intellectibus eruendis. Hic ille libellus est, cujus intuitu; doctissimus Hippolytus Maraccius, Lucensis, e congregatione matris Dei (in *Bibliotheca* sua *Mariana*, quam anno 1648 Romæ publicavit typis Francisci Caballi) Alanum nostrum, non sine præclaro elogio, cæteris ad censuit illustrioribus scriptoribus qui de beatissima Deipara virgine quidpiam scripserunt. Hic etiam est, quem Martinus Ant. Delrio societatis Jesu clarissimus scriptor, diu frustra quæsitum, tandem diligentia et ¶ beneficio P. Andreae Schotti, se nactum scribit, in *Isagoge Comment. in Cantic. cantic.* fuerat quidem anno 1540 typis Jacobi Keruer Parisiis impressus, ex *Bibliotheca S. Victoris* ut referunt hi versus frontispicio ascripti:

*Hunc tibi nunc primum, lector, depromit Alanum
 Victorina suo Bibliotheca sinu.*

Sed mox omnia exemplaria ita distracta fuerunt, ut difficillime quispiam vel unicum reperire potuerit.

Nihilominus, exquisita diligentia viri clarissimi Claudii Doresmieulx, Atrebatii, ex his exemplaribus unum adhuc assecutus, illud sedula collatione ad duo antiquissima exemplaria mss. (videlicet S. Martini Tornacensis ord. S. Benedicti, et abbatiae Villariensis, ordin. Cisterciensis) recognitum, et adnotationibus marginalibus, nec non plurimorum, hinc inde, verborum diversa lectione illustratum, usibus tuis offero. Quod si attentius perlegeris, cætera quoque ejusdem auctoris opera (non sine optato fructu) avidius lustrabis.

Vale.

F. Carolus DE VISCH,
 Prior Dunensis.

ELUCIDATIO IN CANTICA.

¶ PROLOGUS AUCTORIS

Cum multi ad ornandum tabernaculum Dei offe-

A rant aurum, argentum, lapides pretiosos, byssum,
 coccum bis tinctum, purpuram, ego aliorum more¹

VARIE LECTIONES.

¹ Ms. Villariense, pro more, habet peripsema.

plios caprarum offero (*Exod. xxxv*). Et cum divites de abundantia sua in gazophylacium Domini thesauros mittant, ego cum pauperula muliere duo minuta mitto (*Marc. xii*). Et cum² multi Salomonis sapientiam, Tullianam³ eloquentiam, ad laudem Virginis matris effundunt, quæ est tabernaculum Dei, cœlestis regis palatium, virtutum gazophylacium, qui etiam virtutibus præditi, castitate mundi, charitate accensi, ego pauper scientia, dejectus vita, nullus in gratia, asperitate peccati hispidus, qualèmcunque laudem in honorem Virginis propono. Quia ex lapide scintilla excuti, et cum calamo⁴ fragili mel solet reperiri; sicut linguæ hominum et angelorum laudem Virginis præconantur; ita ex omni creatura significante, laus ejusdem elicitur et in omni scriptura matris dignitas prædicatur. Unde cum canticum amoris, scilicet epithalamium Salomonis, specialiter et spiritualiter ad Ecclesiam referatur, tamen specialissime et spiritualissime ad gloriosam Virginem reducitur quod divino nutu (prout poterimus) explicabimus. Gloriosa igitur Virgo sponsi optans præsentiam, desiderans gloriosam conceptionem ab angelo nuntiatam, affectans divinam Incarnationem, ait sic:

CAPITULUM PRIMUM.

Osculetur me osculo oris sui.

Hoc est quod alibi dicitur: « Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum (*Luc. 1*). » Audierat ergo cœlestem paranymphum ad se missum Gabrielem archangelum, qui speciali et inaudita salutatione honorans Virginem, speciali et spirituali benedictione⁵ refertam, ait: « Ave, Maria, gratia plena; Dominus tecum (*ibid.*). » Quæ cum audisset de se Filium Dei nasciturum, non tumida de nuntio, non elata de verbo, non superba de filio, sed in omnibus et per omnia se humilians Deo, non diffidens de oraculo, ait: « Ecce ancilla Domini. »

Quasi dicat, « fiat mihi secundum verbum tuum, » id est ad verbum tuum concipiam Dei Verbum. Et hoc est quod hic dicitur: *Osculetur me osculo oris sui.*

Os Patris dicitur Filius multiplici de causa. Sicut enim⁶ aliquis alicui loquitur ore proprio, sic Pater per Filium locutus est mundo. Os est ejusdem naturæ cum reliquo corpore, ita Filius est ejusdem naturæ cum Patre. Et sicut ore propinatur osculum, ita Pater⁷ per Filium fideli animæ propinat gratiæ ferculum. Petit ergo Virgo triplex osculum. Unum osculum est Incarnatio. Sicut enim in uno osculo duo labia uniuntur; sic per Incarnationem divina natura humanæ unitur. Aliud osculum est Spiritus sancti⁸ quo Patrem osculatur Filius, quo Pater Filium diligit, qui Patrem et Filium unit: qui est amborum amor, nexus et osculum. Tertium oscu-

lum, est præsentia doctrinæ Christi, ut os Christus non intelligatur; sed per os Christi doctrina figuratur⁹, et per oris osculum doctrinæ præsentia. Petit ergo, ut in se celebretur Incarnatio, et ut Spiritus sanctus superveniat, et virtutis altissimi obumbratio (*ibid.*) et doctrinæ Christi adsit præsentia.

Hæc sunt oscula, quibus Pater osculatur Filium, aut sponsus sponsam, aut Dominus ancillam, matrem filius, nutricem alumnus. Christus autem reddens vice desiderii laudem, respondet ad desiderium Virginis:

Quia meliora sunt ubera tua vino.

Quasi dicat: Tu desideras mea oscula et ego tua ubera, *quia meliora sunt ubera tua vino*. Ad litteram possum hæc referre ad naturalia ubera Virginis de quibus dicitur in Evangelio: « Beatus venter qui te portavit et ubera quæ suxisti (*Luc. xi*). » Quæ delectabiliora, quæ meliora, quam illa ubera quæ propinaverunt lac Christo, non ex libidinis fœditate, sed virginitatis fecunditate? Talia optabat Christus ubera, a tali ubere lac sugere, quod non saperet carnis lubricum, sed virginitatis antidotum.

Hæc ubera dulciora fuerunt Christo omni vino, id est omni delectabili potu. Quia vinum est privilegiatus potus, per ipsum intelligitur delectabile poculum.

Fragrantia unguentis optimis.

Id est, optimorum unguentorum fragrantia comparabilia; quia quod faciunt unguenta odore, hoc faciunt ubera virginitatis integritate. Quia, sicut illa sui fragrantia attrahunt; sic et ista⁹ redolentia Christum alliciunt. Possunt etiam prædicta mystice intelligi, ut sic de Christo fiat sermo in persona capitis cum dicitur: *Osculetur me osculo oris sui*, consequenter intelligatur loqui in persona corporis, id est populi fidelis. Quia sicut Virgo fuit mater Christi per conceptionem, ita fidelium per doctrinam et exemplarem instructionem. Fuerunt autem in Virgine duo exemplaria bene vivendi, castitas et humilitas, quas nobis in exemplum proposuit. Quibus quasi quibusdam uberibus fidelem populum tanquam mater filium lactavit. Hæc autem fidelibus sunt dulciora vino, id est carnalibus delectationibus; quia humilitatis et castitatis exempla dulcius sapiunt palato mentis, quam aliqua delectabilia palato ventris. Vel sic intelligi potest quod dicitur: *Meliora sunt ubera tua vino*. Ubera conjugum sunt lapsus carnis, concupiscentiæ discursus, quibus propinatur lac infirmitatis, quibus lactantur pueri vel redolent infirmi. Ubera viduarum sunt austeritas continentia, refrenatio⁵ libidinis expertæ. Hæc

VARIE LECTIONES.

¹ Idem Ms. pro et cum, habet quia cum. ² Tullii. ³ Idem Ms. in calamo. ⁴ Villar, Ms. Si enim. Sic Deus Pater. ⁵ Idem Ms. pro Spiritus sancti, habet Spiritus sanctus. ⁶ Pro figuretur, legitur significetur. ⁷ Tornacense exemplar habet, integritatis redolentia. Idem habet Villariense.

ubera non propinant mel¹⁰ dulcedinis, sed vinum A
austeritatis. Ubera Virginis sunt virginitas mentis,
integritas carnis. Hæc propinant vinum¹¹ æternæ
delectationis, et mel jucundæ quietis. Hæc ubera
superant omne vinum, id est viduarum et conju-
gum statum. *Fragrantia unguentis optimis*; quia¹²
ineffabilis Virginis humilitas, ejusque defæcata vir-
ginitas, aliorum spiritualium donorum comitativa
¹³ fulgent. Unde et sequitur:

Oleum effusum nomen tuum:

Quia propter privilegiata Spiritus sancti dona,
quæ resultant in Virgine gloriosa, nominis ejus
fama et gloria per universum orbem est dilatata.
Cujus enim nomen præconatur mundus, nisi Vir-
ginis hujus? Cujus laus celebratur in ore populi
fidelis, nisi Virginis matris? Cujus humilitas nobis
proponitur in exemplum, nisi virginis Mariæ? Cui-
us virginitas nobis datur in speculum, nisi Geni-
tricis incorruptæ? Et eleganter fama et gloria no-
minis ejus oleo effuso comparatur. Oleum esurien-
tem reficit, ægrotantem sanat, membra defatigata
mitigat, odorem parit, flammam nutrit. Sic et in
laude Virginis reficimur, exemplo ejus ad virtutum
medicamina invitamur, adversitatibus fessi ejus
patientia recreamur, vitæ ejus forma illustramur.
Nominis fama diffunditur; et non solum oleo, sed
et oleo effuso nomen ejus comparatur. Quia, sicut
oleum effusum magis redolet, sic quanto magis no-
men Virginis dilatatur, tanto magis gloria augetur.
Unde sequitur:

Ideo adolescentulæ dilexerunt te:

Quia quanto magis forma ejus declaratur, tanto
magis aliæ virgines ad illius imitationem et dile-
ctionem invitantur. Et eleganter respectu Virginis
matris aliquæ¹⁴ virgines adolescentulæ dicuntur,
quia hæc mater, hæc filia; hæc regina, hæc famula;
hæc matrona, hæc adolescentulæ; hæc magistra, hæc
discipulæ.

Trahe me post te.

Hæc sunt verba cælestis sponsi consortium po-
stulantis, verba matris ad præsentiam filii suspi-
rantis. Quasi diceret: Postulavi tuam præsentiam,
potita sum præsentia; postulavi doctrinam tui,
sum doctrina consolata, sed ascendisti in cælum
ascensione miraculosa: et ideo dolens de tui ab-
sentia, plena mundanæ calamitatis præsentia ad te
clamo: *Trahe me post te*. Eleganter autem ait,
trahe. Non est enim humanæ naturæ ut ex sese
ascendat in cælum, nisi hoc ei divina gratia con-
ferat per miraculum. Et nota quod Virgo gloriosa,
sicut desideravit Christi adventum in carnem, ita
omnibus votis optavit venire ad ipsum post ascen-
sionem; ut, sicut cum filio fuerat peregrinata in
terris, ita cum eodem regnaret in cælis. Sicut

VARIE LECTIONES.

¹⁰ Pro mel, habetur lac in ms. Tor. ¹¹ Pro vinum, habetur favum, in utroque mss. ¹² In ms. Villar.
hic adduntur omnia sequentia; quia in multis est humilitas ficta, castitas falsa, in quibus unguenta spi-
ritualia, id est Spiritus sancti dona non redolet, ideo additur: *fragrantia unguentis optimis*, quia. ¹³
Ms. VII. communicantia. ¹⁴ Utrunque ms. aliæ. ¹⁵ Pro solitarios, leatur in utroque ms. sobrios. ¹⁶
Seducit. ¹⁷ Spirituale habet ms. Torn. ¹⁸ Ms. Villar. Imitantes.

A enim dolor pertransiit Mariæ animam in passione
(Luc. 11), cum Filius moreretur, ita in ascensione
cum a Filio separaretur. Et ideo optans filii præ-
sentiam, ait: *Trahe me post te*. Et bene ait, *post*
te, quia post filium ascendit Virgo, et filii sub-
sidio. Et interim antequam trahar, ut trahi me-
rear:

Curremus in odorem unguentorum tuorum.

Id est, ego et adolescentulæ tractæ odore un-
guentorum tuorum, id est imbutæ fragrantia spi-
ritualium donorum, quibus nos spiritualiter un-
guis, quæ dicuntur tua, quia a te specialiter data: cur-
remus, non stabimus delectatione in via mundi,
sub umbra sæculi, aut phantasia terrestris oble-
tamenti, sed curremus bene operando, de virtute
in virtutem ascendendo. Curremus per **G** sta-
dium, ut perveniamus ad bravium (*I Cor. ix*).

Introduxit me in cellaria sua.

Postquam Rex regum et Dominus dominantium
introduxit se in cellam virginalis uteri, consequen-
ter post ascensionem introduxit Virginem in cel-
lam paradisi. Eleganter autem nomine cellæ vel
cellarii significatur proprietates cæli; quia (ut præ-
mittamus allusionem vocabuli) sicut in cellario re-
ponuntur vina quæ hominem satiant, inebriant, a
curis sæcularibus alienant; sic cælestis beatitudo
beatos ita inebriat, quod solitarios¹⁵ reddit et om-
nino ab amore terrenorum secludit¹⁶. Unde in
Psalmo legitur: « Inebriabuntur ab ubertate do-
mus tuæ, et torrente voluptatis tuæ potabis eos
(Psal. xxxv). » Et sicut aliquis existens in cella,
ut solitarius eremita, seclusus in celo a strepitu sæ-
culi, ita aliquis existens in cælo a tumultu mundi.
Vel per cellaria intelligitur repositio thesaurorum
sapientiæ et scientiæ Dei. Sicut enim in cellario re-
ponuntur servanda; sic apud gloriosam Virginem
(tanquam spirituale cellarium) sunt secreta sapien-
tiæ et scientiæ Dei. Audientes autem adolescen-
tulæ, id est aliæ virgines commendationem Vir-
ginis gloriosæ ab uberibus virginis sumptam, con-
gratulantes Virgini dicunt:

*Exsultabimus et lætabimur in te; memores ube-
rum tuorum super vinum.*

Exsultabimus mentis devotione, *lætabimur* cor-
porali¹⁷ applausione. *In te*, id est in tui laude et
imitatione; *memores uberum tuorum*, id est ad me-
moriæ reducentes ubera tua, humilitatem scilicet
et virginitatem, quibus adolescentulas factas ad
imitandum; *super vinum*, id est super terrenam
delectationem in hoc invitantes¹⁸ justos qui te
imitantur et diligunt. Et hoc est quod sequi-
tur:

Recti diligunt te.

Illi recti dicuntur qui directe per viam regiam

incedunt, non declinantes ad dexteram illecti prosperitate, nec ad sinistram fracti adversitate, qui non incurvantur ad mundana amore terrestrium; sed diriguntur ad cœlestia amore cœlestium; qui non diligunt Deum propter mundum, sed propter ipsum Deum. Vel recti dicuntur qui altero pede non claudicant. Ille altero pede claudicat, qui utramque virginitatem non servat corporis scilicet et mentis. Hic non sequitur Agnum quocunque ierit (*Apoc. xiv*), nec matrem Agni. Illi vero qui utroque pede recti incedunt, vere uberum Virginis memores sunt et eam recti diligunt. Illi etiam specialiter recti sunt, qui duo ubera Virginis diligendo et imitando sugunt, id est humilitatem et virginitatem, et sic eorum uberum specialiter memores sunt. Ita introductus est Christus in cellam materni uteri per conceptionem, sed illa denigrata et obfusata visa est per concupiscentiam, quantum ad hominum opinionem. Et hoc est quod dicit:

Nigra sum, sed formosa, filiæ Jerusalem, quasi tabernacula Cedar, sicut pelles Salomonis.

Nigra sum, id est gravior, et ita videor virginitate non esse integra, *sed* tamen sum *formosa*, quia virgo mentis et corporis integritate. Unde dirigens sermonem ad reliquas Judææ virgines, ait: *Filiæ Jerusalem*, quasi nigra videor humana opinione; sed tamen formosa sum, id est Virgo rei veritate. *Nigra* inquam, *sicut tabernacula Cedar*. Per tabernacula Cedar, significatur impetus tribulationum, cui exposita fuit Virgo gloriosa; non tantum in se, sed et in filii angustia. Filii enim tribulationes vocabat suas, et ejusdem adversitates a se non faciebant alienas. Unde ad ipsam dictum est: « Et tuam ipsius animam pertransibit gladius (*Luc. 11*). » Eleganter autem per tentoria 7 Cedar tribulationes figurantur. De Cedar enim legitur, quod semper in tabernaculis habitabat; unde et tabernacula ejus variis turbinibus et procellis ventorum et imbrum erant exposita. Unde eleganter per tentoria Cedar Virgo 10 figuratur quæ in se et in filio tribulationibus exposita fuisse legitur. *Sed formosa sicut pelles Salomonis*. Pelles Salomonis erant de coriis mortuorum animalium picturæ varietate colorum. Eleganter ergo Virgo comparatur pellibus Salomonis propter varietatem virtutis, cujus carne vestitus est verus pacificus, id est Jesus Christus. Et quia Joseph maritus Virginis (*Matth. 1*) videns Virginem gravidam obstupuit 10, et quomodo gravidatio illa facta fuerit ignoravit, potest introduci loquens ad sponsum in hunc modum:

Nolite me considerare, quod fusca sim, quia decoloravit me sol.

Nolite considerare quod fusca sim, id est quod fusca propter gravidationem videor; quia non vir,

sed sol justitiæ decoloravit me, id est valde coloravit; non colore mali 11, sed colore mentali. Quia ita me gratia Spiritus sancti gravidavit, quod virginitatem non abstulit; vel ita gravidam me fecit quod me decoloravit, id est extra colorum proprietatem 12, scilicet naturam aliarum gravidarum me constituit. Et vere nigra per tribulationes, quia:

Filii matris meæ pugnaverunt contra me; posuerunt me custodem in vineis.

Filii matris meæ, id est Judæi filii Synagogæ, pugnaverunt contra me in filio meo quasi contra me alteram, dum filium meum persecuti sunt, usque ad mortem. Et sic posuerunt me custodem in vineis.

Vineam meam non custodivi.

Quia virgo, quæ prius fuit forma Synagogæ ad bene credendum et vivendum, postquam illa incredula facta est; virgo desiit esse ejus custodia, ad gentes transiens, eos exemplo instruens et protectione muniens. Et sic diversarum vinearum, id est Ecclesiarum ex gentibus facta est custodia, relicta propria vinea, id est Synagoga. Quia sciendum est quod quiddam in hoc cantico de beata Maria dicitur, ad corporales vel spirituales ejus actus refertur; unde sequitur:

Indica mihi quem diligit anima mea.

Hoc refertur ad tempus passionis et sunt verba Virginis ad Christum, cum passionis tempore discipuli defecerunt a fide, Virgine a statu fidei non deficiente. Dubitavit illa in quibus tunc per fidem requiesceret, quos sibi spiritualiter incorporaret. Legitur enim solum latronem tunc manducasse, id est incorporasse 12. Et ideo introducit quærens in hunc modum: *Indica mihi quem diligit anima mea*; quia video contribules tuos in te desævientes, video apostolos fugientes, et ideo nescio in quibus per fidem habites. Ideoque indica mihi quem diligit anima mea, id est demonstra mihi in quibus sciam te habitare per fidem. Expressius autem ait, quem diligit anima mea, quam si dixisset te, ut exprimitur amor ineffabilis matris ad filium, quæ illum in passionis articulo non reliquit, cum in apostolis ardor charitatis defecerit 14. Ipsa enim Christum toto corde dilexit, quæ carnem Christi sic nutrit et fovit ut ob amorem carnis ejus ab amore carnis suæ suspensa, necessitatibus nascentis, lactantis, vagientis, crescentis, omnes cordis affectiones effunderet. Tota etiam anima 8 Christum dilexit, quia tantus vigor Spiritus sancti eam adjuvit, ut ad quælibet salubria et sanctissima eam confortando in amorem Christi accenderet. Tota denique et tanta virtute Christum dilexit ut ad titulum suæ laudis sufficiat, quod mentem ejus tanta vis amoris occupaverat, ut fugientibus discipulis oblita sexus fragilis, ipsa cum lacrymis astans cruci

VARIE LECTIONES.

10 Ms. Villar. Mater virgo significatur. 11 Ms. Villariense omittit verbum obstupuit. 12 Idem ms. pro mali, habet materiali. 13 Colorem proprietatem. 14 Ms. Villar. Spiritualiter incorporasse. 15 Ibidem, defecerat.

et condolens morienti, animam suam pro filio suo, et si minime, posuit patiēdo, tamen exposuit compatiēdo.

Ubi pascas, ubi cubes in meridie.

Indica ergo mihi ubi, id est in cujus mente te pascas per fidem; ubi cubes, in cujus animo requiescas per charitatem, qui exterius laboras per passionem. Et hoc in meridie, id est in passionis tempore. Eleganter per meridiem tempus passionis designatur, quia (ut juxta Joannem) hora sexta crucifixus est Christus (Joan. xix). Et sicut in meridie solis fervor ascendit, sic tempore passionis Christi fervor tribulationis Christum incendit. Hoc, inquam, peto :

Ne vagari incipiam post greges sodalium tuorum.

Per sodales Christi discipuli figurantur, qui, percusso pastore, tanquam oves gregis vagabantur (Matth. xxiv). Tunc cum discipulis Virgo fluctuaret, si in ambiguitate maneret, si fidem omnino defecisse crederet. Ad hoc respondens Christus introducit in hunc modum .

Si ignoras te, o pulchra [pulcherrima] inter mulieres, egredere et abi post vestigia gregum tuorum.

Quæ pulchra inter mulieres nisi Virgo mater quæ præ cæteris privilegiata est donis spiritualibus, mater est Dei sacrarium Spiritus sancti, sigillum virginitalis, speculum humilitatis? Ad hanc ergo dicit Christus : Si ignoras te, quasi dicat : Quādiu me diligis te cognosces, et in te me requiescere per amorem scies. Si autem te matrem Dei esse ignorares, et me tanquam mater filium non diligeres, a me per ignorantiam et infidelitatem exires et post vestigia gregum abires, id est apostolis infidelibus per ignorantiam et infidelitatem similis fieres. Et quæ modo aliis es forma per fidem apostolos (ratione incredulitatis hædis comparabiles) exemplo infidelitatis deformares. Et hoc est quod ait : Egredere et abi post vestigia gregum.

Et pasce hædos tuos juxta tabernacula pastorum.

Dicuntur hædi Ecclesiæ Dei ²⁵, quos regunt ecclesiastici pastores. Apostoli vero, qui in fide defecerant, jam in Ecclesia vel de Ecclesia non erant, sed quasi juxta Ecclesiam per infidelitatem errabant ²⁶; tamen prædestinati erant. Si, inquam, te ignorares, hæc fierent ; sed non ignoras, imo in te sedit per fidem, quiesco per charitatem. Et ideo :

Equitatu meo in curribus Pharaonis assimilavi te, amica mea.

Quis est equitatus Dei, nisi Ecclesia quæ frenum disciplinæ ejus accipit, et jugum portat suavitalis ejus, et quæ Spiritu Dei agnoscitur, et in hoc est ei salus. Unde legitur : Equitatus tuus salus (Habac. 3). Et hoc est : Equitatu meo in curribus Pharaonis assimilavi te. Per contrarium, currus Pharaonis dicuntur illi, qui sub spirituali Pharaone, id est sub

diabolo positi sunt, et quadrigæ ejus, quas ipse agit et ducit ad persequendum populum Dei et ad opprimendum Israel. Qui se convertunt ad fidem sunt equitatus Dei, curvantes dorsum suum, id est arbitrii libertatem, ut suscipiant super se Christum scissorem, et frena ejus patiantur ut quocunque voluerit flectat eos. Et est sensus : Amica mea, id est virgo ²⁷ Maria dilecta mea, sponsa mea, singularis et unica, assimilavi te, id est similem feci equitatu meo, id est Ecclesiæ meæ, quæ prius fuit in curribus Pharaonis, dum subjecta erat spiritualibus nequitiis ²⁷. Virgo enim Maria similis est Ecclesiæ Dei in pluribus. Sicut enim Ecclesia Dei mater est Christi in membris per gratiam ; sic Virgo mater est Christi, capitis per humanam naturam. Et sicut Ecclesia est sine macula et ruga, ita et Virgo gloriosa. Et sicut Ecclesia in diversis personis habet universitatem donorum, sic Virgo Maria in se universitatem charismatum. Quia Christus videbatur Virgini protestari, quod nisi cognosceret scipsam, exitura esset in vestigiis gregum, ut pasceret non oves, sed hædos. Quasi erubuerit virgo super austeritatem admonitionis et, purpura verecundiæ in vultu diffusa, speciosas fecerit genas, ait Sponsus : Pulchræ sunt genæ tuæ sicut turturis.

Turturum fertur natura hujusmodi esse, ut neque masculus præter feminam ad coitum, neque femella amplius quam unum patiatum marem ; ita ut si accidat altero interempto sive intercepto superesse alterum, pariter cum conjuge, extinctus sit ei concubitus amor. Convenienter ergo similitudo turturis aptatur virgini Mariæ : quod alterius viri quam Christi conjugium nesciat, vel quod continentia et pudicitia in ea tanquam turturum volitet multitudo. Genæ autem vultus dicuntur ; in quibus honestas et verecundia cognoscitur. Eleganter autem genæ ejus turturibus comparantur ; quia in hujusmodi avibus et honestas vultus et simplicitas denotatur. Secundum hanc intelligentiam et cervix Virginis accipitur vel collum cum sequitur :

Collum tuum sicut monilia.

Et nota quod ipsi ornamento, quod cervicibus et collo imponi solet, cervicem ejus comparavit ; quod sic intelligendum est : Per collum, quod inclinare solent in obedientiæ signum significatur obedientia et subjectio quam Christo exhibuit, pro eo quod quasi jugum Christi accepit, et fidei ejus obedientiam præbuit. Ornamentum ergo cervicis, quod est obedientia, Christus est. Ipse enim prior factus est obediens usque ad mortem (Philip. ii). Exornatio ergo et monile cervicis ejus, id est, obedientiæ Virginis, obedientia Christi est. Sed et cervix ejus, id est obedientia similis effecta est obedientiæ Christi, quæ est monile Christi. Magna ergo in hoc laus Mariæ, magna ejus

VARIÆ LECTIONES.

²⁵ Ms. Villariense. Tabernacula pastorum dicuntur Ecclesiæ Dei, quas regunt pastores. ²⁶ In ms. utroque hic interponuntur sequentia : et ideo iusta, quia et si ad tempus errabant. ²⁷ MS. Villar. vitis vel nequitiis.

gloria, quod imitatio ejus gloriæ exæquatur obedientiæ Christi quam imitatur illa. Audientes amici sponsi cœlestes paranympbi tantam Virgini a Deo collatam gratiam, volunt et ei sua conferre munera. Unde sequitur vox amicorum :

Murenulas aureas faciemus tibi vermiculatas argento.

Murenula est piscis in aqua latens valde lubricus et labilis. Per murenulas ergo intelliguntur divini sapientiæ, quæ latent in profundo sacræ Scripturæ labiles et lubricæ ; quia de facili a memoria et intellectu labuntur humano. Hæ sunt auræ propter scientiæ dignitatem vermiculatae argento, id est distinctæ varietate eloquii juxta eloquentiæ pulchritudinem. Vermiculus solet terram variis sulcis distinguere : ideo auctor vermiculatas posuit pro distinctas. Vel quia vermiculum vocamus quemdam colorem qui rei apponitur ad decorem, ideo per vermiculatas intellexit ornatas. Has murenulas, id est, divinas sententias ediderunt sancti Patres in laudem Virginis et honorem. Ait enim Isaias : « Egredietur virga de radice Jesse et flos de radice ejus ascendet (Isai. xxxi). » Jeremias etiam ait : « Novum faciet Dominus super terram ; mulier circumdabit virum (Jerem. xxxi). » Et David : « In sole posuit tabernaculum suum (Psal. xviii). » Et in Daniele legitur quod lapis excisus est de monte sine manibus (Daniel. ii). Et quasi sponsus intrasset in cubiculum sponsæ, loquitur sponsa in hunc modum²⁸.

10 *Dum esset rex in accubitu suo nardus mea dedit odorem suum.*

Postquam gloriosa Virgo non solum mente, sed etiam ventre concepit, factus est in ea spiritualis Christi recubitus. Ubi enim specialiter²⁹ cœnavit cum Patre et Spiritu sancto, ubi specialem fecit mansionem, ubi spiritualiter et plene recubuit, nisi in mente Virginis ? In cujus ventre secundum humanam naturam perfecte recubuit. O felix mens in qua cœlestes convivæ, id est tres personæ specialiter et spiritualiter reficiuntur ! Pax ibi primus cibus est. Humilitas simul apponitur cum patientia, mansuetudo quoque et lenitas, et quod summe est, suavitas et puritas cordis. Charitas autem in hujusmodi convivio principalem obtinet locum. Ergo, dum esset rex Christus, videlicet me et alios regens, in accubitu suo, id est in me, in qua erat non solum in mente per gratiam, verum etiam in ventre per humanam naturam, nardus mea dedit odorem suum, id est caro mea fragilis, per nardum arborem humilem significata, adventu Spiritus sancti mundata, fomite peccati extincto, in ea dedit odorem suum ; aliis proposita est in exemplum : ut per carnis mortificationem purgarent propriam carnem. Vel, *dum esset rex in accubitu suo*, id est Dominus Jesus in requiem as-

A sumptus, *nardus mea, dedit odorem suum*³⁰, id est fama mea, quæ prius erat humilis et dejecta, per totum orbem est diffusa.

Fasciculus myrrhæ, dilectus meus mihi inter ubera mea commorabitur.

Sed antequam assummeretur in cœlum dilectus meus, quem super omnia diligo, fuit mihi tempore passionis *fasciculus myrrhæ*, id est summa et multa amaritudo ; quia passioni ejus compassa sum dolore intimo. Eleganter per myrrham doloris amaritudo significatur ; quia myrrha *amaritudo* interpretatur.

B Et quia pro nostra redemptione passus *inter ubera mea commorabitur*, id est in intimo mei cordis amore detinebitur. Duo ubera Virginis duo sunt brachia charitatis : unum quo dilexit Christum tanquam Deum, aliud, quo dilexit eum tanquam filium ; et his duobus brachiis charitatis amplexatur illum. Eleganter autem duo rivuli charitatis dicuntur ubera ; quia mulieres illis parvulis solent offerre ubera ad lactandum quos diligunt. Et hos duos rivos charitatis proposuit aliis in exemplum et ad alios informandum, tanquam mater ubera ad lactandum. Vel ideo Christus dicitur Virgini matri fasciculus myrrhæ ; quia veniens in carnem excisus a Virgine omnem concupiscentiæ putredinem, sicut myrrha servat carnem a putredine immunem. Unde ad litteram etiam potest intelligi quod sequitur : *Inter ubera mea commorabitur* ; quia a Virgine natus, a sola Virgine est lactatus ; nec suxit ubera alterius mulieris, nisi Virginis matris. O beata mater, quæ ubere eum lactat, qui omnibus ubera misericordiæ propinat ! O mira res ! filia lactat patrem, creatura creatorem, famula dominantem ! Et quia per ubera intelligitur duplex amor in Virgine, sequitur :

Botrus cypri dilectus meus mihi, in vineis Engaddi.

C *Botrus* vineæ in flore habet fragrantiam ; in fructu vim calefaciendi et fovendi dicitur possidere. Christus ergo gloriose Virginis fuit botrus ; quia et primo Virginem ante ipsius Christi adventum odore suæ famæ respersit, quando per legem et prophetas ei innotuit, et eam incallescere erga fidem sui et charitatem fecit, et in carno veniens eam se tanquam spiritali vino refecit. Unde illa tanto fervore charitatis incaluit, quod ad omnem tribulationem et mœrorem et tentationem sustinendam parata fuit. Et ideo eleganter sequitur, *cypri* : cyprus enim *mœror* et *tristitia* interpretatur. **11** Quia Virgo in ipsis tribulationibus et tentationibus³¹ agnovit, ita ut de se ipsa dicere possit in his omnibus : Non peccavi labiis meis coram Deo (Job. i) ; et intellexit, quomodo quis a Deo eripitur a tentatione, et quomodo vita hominis super terram est

VARIÆ LECTIONES.

²⁸ Ms. Villar, addit : de sponso. ²⁹ Ms. Villar. pro specialiter, habet spiritualiter, uti etiam postea, spiritualem. ³⁰ Idem exemplar hic addit, suavissimum. ³¹ In utroque ms. interponitur et beue : semper qualitatem suæ tentationis.

tentatio (*Job. vii*) ; competenter adjungitur in vineis A Engaddi. Engaddi interpretatur oculus tentationis. Vineæ autem intelliguntur conventus fidelium qui in Engaddi sunt constituti, quia oculo tentationis illuminati, intelligunt suæ tentationis qualitatem, et se a tentatione liberari per Dei miserationem. Christus intelligens Virginem, bona quæ habebat, non sibi sed Christo ascribere, introducitur quasi respondens ad Virginem, et versa vice eam commendans in hunc modum :

Ecce tu pulchra es, amica mea, ecce tu pulchra : oculi tui columbarum.

Hunc Christus titulum laudis extollit et affirmat, quia non tantum, cum proxima est ei corpore, sponsa sit; sed etsi contingat ei absentem esse, etiam sic sponsa sit. Hoc enim indicatur in eo quod cum dixisset : *Ecce tu pulchra es, amica mea*, addidit post hæc absolute et sine adjunctione : *Ecce tu pulchra ; oculi tui columbarum.* Quia autem ²² oculi ejus comparantur oculis columbarum, ob hoc profecto dicit, quia Scripturas divinas non jam secundum litteram, sed secundum spiritum intelligat, et aspiciat in eis spiritualia mysteria. Columba enim indicium Spiritus sancti. Spirituali ergo sensu intelligere legem et prophetas, hoc est oculos columbæ habere. Potest adhuc profundiore fortasse sacramento, quod dixit, *ecce tu pulchra es, amica mea*, intelligi de præsentis sæculo dictum; quia sponsa quidem fuit et hic Virgo Maria cum proxima fuit Christo. Quia vero iteravit et dixit : *Ecce tu pulchra*, ad futurum sæculum pertinet, ubi non solum imitatione, sed ipsa sui perfectione formosa est et sponsa. Duo autem oculi columbarum intelliguntur duo intellectus virginis : quorum altero intellexit Christum manens in via, altero nunc intuetur permanens in patria. Uterque autem columbinus, id est simplex; quia ab errore alienus. Audiens Virgo se a Christo commendari, vicem laudis reddit ei, dicens :

Ecce tu pulcher es, dilecte mi, et decorus.

Dilecte mi, quem specialius cæteris diligo, et specialius quam cæteros : *ecce tu pulcher es* secundum humanitatem, *et decorus* secundum Divinitatem. Nec solum tu pulcher es, sed etiam et ego pulchra.

Lectulus noster floridus.

Lectulus Christi dicitur caro quam assumpsit, D propter duos lecti usus; in lecto laborat homo in infirmitate, quiescit in sanitate : similiter Christus in carne humana laboravit in infirmitatibus humanis ante passionem, quievit in eadem carne post resurrectionem. Et eleganter dixit *lectulus noster floridus*; quia caro Christi, ²³ quæ prius in vita floruit, per moriem effloruit, et per resurrectionem reffloruit. Unde in Psalmo : « Et reffloruit caro mea » (*Psal. xxvii*).

A *Tigna domorum nostrarum cedrina, laquearia nostra cypressina.*

Domus hæc intelliguntur corpus Christi et corpus Virginis : tigna domorum substantiæ corporum, quæ dicuntur cedrinæ, id est imputribiles : cedrus enim imputribilis est : Sicut enim credimus corpus Christi putredine non esse resolutum; unde legitur : « Non dabis Sanctum tuum videre corruptionem (*Psal. xix*) : » ita probabile est a corruptione putredinis alienum esse corpus Mariæ : Unde Aug. in sermone *De Assumptione Virginis* : Non solum carnem quam Christus assumpsit, sed etiam **12** carnem de qua assumpsit credimus esse assumptam in cælum. Unde in oratione edita legitur : Nec tamen mortis nexibus deprimi potuit, etc. Et nisi resurrexerit, quare de ipsa dicitur : Assumpta est Maria in cælum ? *Laquearia nostra cypressina.* Laquearia quæ adhærent tignis, significant corporum infirmitates, quæ adhæserunt corporibus Christi et Virginis. Quæ eleganter cypressinæ dicuntur; quia cypressus solet adhiberi corporibus quæ comburuntur, et mira ab eis fragrantia redditur. Sic et infirmitates quæ ad mortem pertinent, et in Virgine et in Christo per patientias, quas in infirmitatibus habuerunt, mirabilis redolent. Vel domus intelliguntur ecclesiæ, quæ dicuntur esse domus Christi ratione regiminis, ratione spiritualis inhabitationis; Mariæ vero dicuntur esse ratione informationis, quia eas Virgo informavit exemplo. Tigna sive trabes dicuntur Ecclesiæ doctores; cedrina, propter indeficientem fortitudinem et virtutum fragrantiam. Cedrus enim imputribile lignum est et boni odoris. Unde Apostolus : « Christi bonus odor sumus Deo (*II Cor. ii*). » Laquearia quæ adhærent tignis vel trabibus, auditores sunt qui per doctrinam majorum Deo et Ecclesiæ Dei adhærent, et decorem domus Dei complent. Quare et ipsa laquearia cypressina dicuntur, quod lignum est imputribile et boni odoris; quia ipsi auditores verbi Dei et factores efficiuntur et bonæ fragrantia. Et quia Virgo lectulum floridum dixerat, quo flore floridus sit, consequenter declarat Christus, dicens :

CAPITULUM II.

Ego flos campi, et lilium convallium.

Campus dicitur humana Christi natura. Sicut enim in campo florum pullulat varietas, sic in humana Christi natura virtutum pluralitas. In ea fuit viola humilitatis, patientiæ rosa, lilium castitatis. Hujus *campi flos* fuit Christus ²⁴, id est decor secundum divinitatem; quia et ex virtute divinitatis habuit in humana natura donorum plenitudinem. Eleganter autem humana Christi natura per campum significatur propter amplitudinem et planitiem; quia

VARIÆ LECTIONES.

²² In ms. Villar. pro quia autem, habetur quod autem. ²³ Ms. Villar. hic interponit sequentia : quia caro Christi quodammodo caro Virginis fuit, quia eam de carne virginali assumpsit. ²⁴ Ms. Villar. sic : inujus campi flos, id est decor, fuit Christus

humana Christi natura habuit amplitudinem virtutis, et planitiem veritatis²²; quia in eo nullus fuit scrupulus erroris. Unde et de eodem dicitur: *Lilium convallium*; quia perfecta humilitas fuit in Maria, et in humana Christi natura. Ideo persona Virginis et natura humana Verbi valles dicuntur propter eminentiam humilitatis; non solum valles, sed conyalles ratione similitudinis, quia Virgo specialiter Christo fuit similis. Harum convallium Christus fuit lilium; quia juxta perfectionem humilitatis ejus dedit perfectionem castitatis. Unde et ipsa Virgo eleganter dicitur: *Lilium inter spinas*. Quare sequitur:

Sicut lilium inter spinas, sic amica mea inter filias.

Hæc sunt verba Christi de Virgine. Est ergo sensus: Sicut castissima est inter luxurias²³, sic amica mea, id est Virgo Maria, inter filias. Ista filias, inter quas virgo *sicut lilium inter spinas* consistit animadvertere possumus non Dei, sed diaboli nuncupari, quem per imitationem habent **13** patrem. Sicut autem Christus matrem suam **14** comparavit, ita et ipsa convenienter filium arbori²⁷ comparat. Unde sequitur:

Sicut malus inter ligna silvarum; sic dilectus meus inter filios.

Quia omnes hæretici infructuosi sunt²⁸ *inter ligna silvarum*; ipse vere cum membris suis et fructu Ecclesie pascit et odore bonæ famæ delectat. Ligna silvarum porcos²⁹ priusquam homines pascunt; quia diabolus cum membris suis, scilicet hæreticis, immundas animas per immunda desideria pascit. Hujus mali umbra, est Spiritus sancti protectio. Unde sequitur:

Sub umbra illius quem desideraveram sedi.

Verba sunt beatæ Virginis; quasi dicat: Ego humiliata ad verba Gabrielis, sedi, id est requievi sub umbra illius, id est sub protectione Filii Dei per obumbrationem Spiritus sancti facta, de qua dicitur: « Spiritus sanctus superveniet in te et virtus Altissimi obumbrabit tibi (Luc. 1). » Tempore enim Incarnationis, gratia Spiritus sancti fuit tabernaculum vel umbraculum in ea contra concupiscentiæ incentivum. *Sub umbra illius quem desideraveram sedi*, non steti rigida elatione, non ambulans inquieta curiositate, non jacui resoluta voluntate: ideo plena gratia apud Deum per humilitatem, apud angelos per virginitatem, apud homines per fecunditatem. Hæc est illa de qua in parabolis dicitur *Mulier: gratiosa inveniet gloriam* (Prov. xi); Gloria autem « patris filius sapiens (Prov. xv): » invenit ergo gloriam Filium videlicet Dei Patris.

Et fructus ejus dulcis gutturi meo.

Fructus hujus ligni sapientia divina est, quæ dulcis esse memoratur, quia omnia quæ desideran-

tur huic non valent comparari. Cui dulcior fuit sapientia Christi quam gloriosæ Virgini, quæ plenius hausit de fonte sapientiæ Dei, de qua et ipsa sapientia incarnata est? Quæ specialiter *gustavit et vidit quoniam suavis est Dominus*, hoc est, *lignum quod plantatum est secus decursus aquarum* (Psal. 1): hoc est, lignum plantatum in paradiso deliciarum (Gen. 11). Nec mirum si *fructus ejus dulcis gutturi meo*, quia:

Introduxit me rex in cellam vinariam.

Vetus Testamentum significatur per cellam vinariam. Quia, sicut in cella victualia reponuntur, sic sub figuris Veteris Testamenti latebant secreta cœlestia, quibus spiritualiter saginatur anima. Et recte per cellam vinariam lex Mosaica significatur, propter austeritatem legis et rigorem; et quia, ut dictum est, spiritualiter legem intelligentes spirituali vino inebriat. In hanc cellam Christus Virginem introduxit, cum ei spiritualiter legis intelligentiam revelavit. Unde et de ipsa legitur: « Maria autem conservabat omnia verba hæc, conferens in corde suo (Luc. 11). » Quia ea quæ fiebant circa Christum, conferebat his quæ Vetus Testamentum promittebat.

Ordinavit in me charitatem.

In quo fuit charitas ordinata, nisi in virgine Maria; quæ dilexit Christum ex toto corde, quia sine intellectus errore, ex tota mente, id est memoria sine oblivione, ex tota anima, id est voluntate, sine torpore? Et post Deum se. Et quia Virgo tempore Veteris Testamenti specialiter se voto virginitatis astrinxit, et contra omnes illecebras fortis fuit, invitans alias ad florem virginitatis, ad robur fortitudinis, volens habere sodales in virginitate, in fortitudine comites, ait:

14 *Fulcite me floribus, stipate me malis, quia amore langueo.*

Habeam in vestris virginitatibus meæ virginitatis solatium, in vestris patientiis meæ fortitudinis exemplum, quia hoc amore langueo. Vel per cellam vinariam intelligitur mentis excessus, qui et extasis dicitur, quo Virgo ad cœlestium contemplationem rapiebatur, quæ et apotheosis, id est deificatio vel theophania divina apparitio nuncupatur, in hanc Virgo ab amore terrenorum suspensa rapiebatur. Quæ contemplatio recte cella vinaria dicitur; quia ex ea spiritualia vina, id est arcana cœlestia propinabantur, quæ ideo animam ebriam faciunt, quæ sobriam reddunt. In hac contemplatione vera charitas ordinatur. Quanto magis enim animus hominis ab amore terrenorum suspenditur, tanto magis charitas recto tramite ad Deum diligendum dirigitur. Amor enim terrenorum quodammodo ordinem impedit et charitatis curriculum. Hæc autem contemplatio eleganter dicitur *flos*;

VARIÆ LECTIONES.

²² Puritatis. ²³ Luxuriosas. ²⁷ In ms. Villar. dicitur, arbori malo. ²⁸ Pro inter, habet sicut. ²⁹ Pro priusquam, habetur plusquam in alio, potius quam.

quia, sicut in flore est spes fructus et a flore pervenitur ad fructum, sic per hanc contemplationem ænigmaticam suspiramus ad æternam. Per malum vero quæ robustior est, significatur fortitudo, quæ est in contemplatione, quam nullus terrenorum appetitus, nullus tribulationum impulsus potest infirmare. Virgo ergo in contemplatione confirmata, invitans sodales ad contemplationis fortitudinem, ait: *Fulcite me floribus, stipate me malis, quia amore langueo*, id est æternæ vitæ desiderio.

Læva ejus sub capite meo, et dextera illius amplebitur me.

Quia volo ut dextera ejus, divinitas scilicet ejus amplectetur me, ut divinitatis participem me faciat. Læva Christi humana natura dicitur, dextera, divina. Inflammata ergo amore divinitatis, vult non tantum frui præsentia humanæ naturæ, verum etiam ad divinæ, quia divina præfertur humanæ, quia humana natura a Christo est et sub Christo cui nihil debet. Vel per caput potest intelligi naturalis sensus in Virgine, quem informavit Christus in humana natura. Et sic læva Christi fuit sub capite Virginis: quia quodammodo sustentando ejus naturalem sensum, informavit; et quia Virgo a somno contemplationis non est excitata usquedum descendit ad vigilias actionis, usque ad tempus suæ conceptionis et partus. Etiam quia post conceptum obsecuta est Elizabeth parienti, et post partum curam habuit filii sui nutriendi et educandi, eleganter sequitur:

Adjuro vos, filiæ Jerusalem, per capreas cervosque camporum, ne suscitatis, neque evigilare faciatis dilectam donec ipsa velit.

Filiæ Jerusalem dicuntur virgines Judææ, quæ ad matrimonium aspirabant et conceptionis fecunditate et prolis honore donari volebant, ne maledictioni legali subjacerent, si steriles essent. Et ideo consobrinæ Virginis ad simile Virginem invitabant, ut scilicet nuberet, conciperet, pareret, ne legis maledictionem incurreret. Sed Virgo in contrarium divina dispositione proposuerat, scilicet ut votum virginitalis servaret, nisi Deus aliter ordinaret, et ita a sopore contemplationis ad tumultum actionis non descenderet. Expeditius enim vacant contemplationi virgines quam conjuges: multæ enim sunt sollicitudines temporales, quæ conjugali statui adherent, ut dicit Apostolus, ut filiorum educatio (*Ephes. vi*). Virgo autem ante concipere noluit vel prole gaudere, quam ab angelo accepit sui conceptus fecunditatem et prolis honorem. Et tunc primo voluit conceptum et partum, cum ait: « Fiat mihi secundum verbum tuum (*Luc. i*). » Filius ergo Dei sic ordinavit, ut nulla admonitione, nullo exemplo aliarum virginum invitaretur ad conceptus vel partus appetitum, antequam ab angelo **15** audiret divinum oraculum. Introducitur ergo Filius Dei

quasi loquens ad virgines gloriosæ Virginis consobrinas in hunc modum: *Adjuro vos, filiæ Jerusalem*, id est virgines Judææ, hoc circa vos stabilivi, ut nullo vestro exemplo, nulla vestra admonitione, vos quæ in hoc rectam habetis fidem, rectam operationem, possitis a sopore contemplativæ vitæ ad vigilias activæ vitæ excitare Mariam virginem, nisi quando voluerit ex divina inspiratione et concipere et parere. *Per capreas* autem intelligitur fides; quia, sicut capræ acutum habent visum, sic fides habet primum intuitum intelligendi Deum. *Per cervum* qui est majus et robustius animal, figuratur perfecta operatio. Vel sic: *Adjuro vos*, inhihero vos *per capreas cervosque camporum*, id est si vultis imitari patriarchas et prophetas, qui hoc prædixerunt et præintellegerunt, *ne suscitatis neque evigilare faciatis dilectam* quoad usque *ipsa velit*. Virgo intelligens hanc Dei ordinationem congruendans dilecto suo, ait:

Vox dilecti mei.

Quasi diceret: Hæc ordinatio facta est a dilecto meo, id est a Dei Filio, ut et me præligeret et specialiter diligeret, ut conciperem sine concupiscentia, parerem sine pœna. Et hoc est quod sequitur:

Ecce iste venit saliens in montibus, transiliens colles.

Montes patriarchæ, colles prophetæ, in quibus salit Christus; quia ipsi annuntiaverunt adventum ejus, passionem, descensum ad inferos, resurrectionem, ascensum in cœlum. Omnia hæc quasi quidam saltus fuerunt, qui tamen transiit omnes. Quia veniens in mundum plus fecit et docuit quam omnes retro patriarchæ et prophetæ. Unde David: « Velociter currit sermo ejus (*Psal. cXLVII*). »

Similis est dilectus meus capræ, hinnuloque cervorum.

1 *Similis capræ* dicitur secundum divinitatem. Asserunt namque hi quibus peritia medicinæ est, inesse huic animali inter viscera humorem quemdam, qui caliginem depellit oculorum, et obtusiones quoque visus exacuit. Merito ergo capræ comparatur; quia nonsolum ipse videt Patrem, sed videri ab his facit quorum visus ipse creavit. *Hinnulo cervorum* comparatur, quia secundum carnem, filius est antiquorum patrum, qui cervorum nomine designantur. Et vere similis est hinnulo cervorum, quia ipse assumpsit carnem humanam; unde sequitur:

En ipse stat post parietem nostrum, aspiciens per fenestras, prospiciens per cancellos.

Paries noster dicitur caro nostra, quæ inter nos et Deum est posita, quæ impedit ne Deum possimus perspicaciter comprehendere; sed quasi umbratiler et per speculum et in ænigmate (*I Cor. XIII*). Quandiu enim positi sumus in ergastulo carnis, impedit caro nostra ne intuitus nostræ mentis possit dirigi ad comprehendendum solem divinitatis. Juxta hunc parietem stat Filius Dei non in pariete, quia etsi assumpsit caro

VARIÆ LECTIONES.

• *Mc. Villar. umbratilater.*

nis veritatem, non tamen carnis concupiscibilitatem; A
etsi naturam, non tamen culpam. Unde legitur esse
factus non in carnem peccatricem, sed in carnis
peccatricis similitudinem (Rom. viii). Unde David
de Christo loquens tanquam de ligno, ait: « Et
erit tanquam lignum quod plantatum est, » non in
decursibus, sed « secus decursus aquarum (Psal.
i). » Quia, cum per aquas significatur humana natu-
ra, non in fluxu humanæ naturæ incarnatus est
Christus tanquam ad culpam; sed secundum de-
cursum humanæ naturæ, quia et defectum pœnæ
assumpsit et veritatem naturæ, quia habuit saccum
et non sacci vitium. Et eleganter dicitur stare non
jacere **16** quia nos miseri non juxta parietem
stamus, sed in ipso pariete, et ipso obruimur; quia
in carne inanes et pœna et culpa obruimur. Chri-
stus vero existens in carne, vere in ea stetit, quia
nulla illecebrarum carnis eum a rectitudine movit.
Ipse autem post passionem respexit per fenestras
et cancellos. Fenestræ ampliores sunt, cancelli stri-
ctiores. Per fenestras ergo intelligitur manifesta
doctrina, quæ minoribus a Christo proposita est.
Per cancellos altior et obscurior doctrina, quæ ma-
joribus est oblata. Unde Christus apostolis ait:
« Vobis datum est nosse mysteria regni Dei (Matth.
xiii). » Sic ergo Christus per Incarnationem stetit
post parietem nostrum, prospiciens per fenestras
et cancellos, id est majora et minora revelans di-
scipulis et maxime gloriosæ Virgini. Consequenter
pro genere humano passionem sustinuit; cui passi-
oni maxime compassa Maria Virgo. Consequenter
per resurrectionem consolatus est matrem. Unde
mater Virgo in hunc modum introducit loquens
de filio:

En dilectus meus loquitur mihi.

Et nota quoniam mater Christi super omnia fi-
lium suum diligebat, eum emphatice dilectum suum
vocat, dicens: *Dilectus meus loquitur mihi*, post
resurrectionem in hunc modum mihi solatium præ-
stans.

*Surge, propera, amica mea, columba mea, for-
mosa mea, et veni.*

*O amica mea per fidem, columba mea per simplici-
tatem, formosa mea per virtutum decorem! surge* D
a dolore, et veni ad me habitura consolationem.

Jam enim hiems transiit, imber abiit et recessit.

Hiems transiit, id est gelicidium infidelium ⁴¹ re-
cessit; *imber abiit et recessit*, id est, inundatio tenta-
tionis recessit a mentibus apostolorum.

Flores apparuerunt in terra nostra.

Id est caro nostra per resurrectionem et immor-
talitatem refloruit.

Tempus putationis advenit,

id est amputationis, quia omnis superfluitas infr-

mitatum a me amputata est, et omnis infidelitas a
cordibus apostolorum.

Vox turturis audita est.

Per turturam quæ, ut dictum est, inconsolabiliter
dolet amisso pari, figuratur Maria Magdalene, quæ
maxime doluit viduata viro spirituali, id est Christo;
cujus vox in terra nostra, id est Judææ audita fuit,
quando resurrectionem annuntiavit:

*Ficus protulit grossos suos, vineæ florentes odo-
rem dederunt.*

Synagoga, quæ *ficus* dicitur, apostolos *protulit*
per fidem; quia de ea generati, dulcissimus cibus
doctrinæ effecti sunt, et suo exemplo aliarum na-
tionum gentes ad florem credulitatis provocant.

Vineæ florentes odorem dederunt, id est fideles in
B primitiva Ecclesia post resurrectionem, florentes
in virtutibus, dederunt odorem bonæ opi ionis. Et
ideo:

*Surge, amica mea, soror mea, et veni, columba
mea in foraminibus petreæ, in caverna maceræ.*

*O amica mea per fidem, sponsa mea per dilectionem
Dei, et columba mea per dilectionem Christi*
⁴². Hoc enim genus avium gregatim volare solet,
quod significat supernam dilectionem. *Surge* ad
gaudia a dolore, **17** *et veni ad me jam glorificatum.*
Tu dico gaudens et exultans *in foraminibus petreæ*,
id est jam læta de vulneribus Christi, quibus petra
Christi ⁴³ perforata est. Quasi diceret: Tu quæ
prius dolebas de amaritudine passionis, jam gau-
dens vides ex ea processisse generis humani redem-
ptionem et meam glorificationem. Unde sequitur,
C *in caverna maceræ*, quantum ad lateris perforatio-
nem. Caverna enim amplior solet esse foramine,
unde per foramina perforationes manuum et pedum
Christi figurantur, per cavernam vero ejusdem late-
ris apertio significatur. Christus autem dicitur pe-
tra propter firmitatem; maceria vero, quia ex mul-
tis lapidibus, id est fidelibus perficitur quantum ad
spirituale corpus, id est Ecclesiam.

*Ostende mihi faciem tuam, sonet vox tua in auri-
bus meis.*

Ostende mihi faciem tuam; sicut mater deside-
rabat filium videre, ita filius matrem aspicere, nec
solum intueri, sed etiam colloqui. Unde sequitur:
D *Sonet vox tua in auribus meis.* Et ideo desidero vo-
cem:

Vox enim tua dulcis, et facies tua decora.

Solet humilium et maxime virginum vox esse
benigna et dulcis. Cujus vox majorem dulcedinem
habet, et quantum ad exteriorem sonum, et quan-
tum ad interiorem intellectum, quam illius quæ
fuit inter omnes humillima et specialius sigillo vir-
ginitatis signata? Quasi diceret: Andivi tempore
meæ passionis vocem tuæ conquestionis, volo au-
dire in resurrectione vocem tuæ congratulationis.

VARIÆ LECTIONES.

⁴¹ Infidelitatis, *legit utrumque ms.* ⁴² Proximi habetur in utroque ms. pro Christi. ⁴³ Ms. Villar. Christus.

Nec tantum gaudeo auditu, sed etiam visu, quia et facies tua decora. Credimus sanctam et gloriosam Virginem et exteriori facie fuisse pulchram, sed maxime specie virtutum fuisse decoratam. Et quia multae haereses contra Christum et contra ejus matrem emergerunt, quae per ipsam Virginem interemptae sunt, additur :

Capite nobis vulpes parvulas, quae demoliuntur vineas.

Per vulpes, quae sunt fraudulenta animalia et in speluncis terrae habitantia, intelliguntur haeretici; per vineas, Ecclesiae intelliguntur. Has itaque vineas haeretici quantumcunque possunt demoliuntur. In hoc enim quod Christo et ejus matri derogant, fidem Ecclesiae demoliri ⁴⁴ laborant. Possunt ergo esse verba fidelium ad Christum et ad Virginem : *capite nobis*, id est destruite ad nostram utilitatem, *vulpes*, id est haeticos, *parvulas*, propter imbecillitatem; quia, licet contra Ecclesiam nitantur, tamen infirmantur. *Quae demoliuntur vineas*, id est fidei ecclesiasticae detrahunt :

Nam vinea nostra floruit.

Dum adhuc esset tenera, id est nova Ecclesia et quasi in flore posita, maxime contra eam saevierunt tam persecutione manifestae, quam perversa calliditate ⁴⁵. Et notandum est quod sive pluraliter vineae, sive singulariter dicatur vinea : una est Ecclesia. Et quasi Virgo vocem filii audisset, tanquam loqueretur de ipso ad alios, ait :

Dilectus meus mihi, et ego illi.

Dilectus meus mihi loquitur vocans me ad se : *et illi* sum obediens.

Qui pascitur inter lilia.

Id est qui delectatur in virginitate et humilitate mea. Liliū propter candorem sui significat virginitatem; et quia crescit in vallibus, humilitatem.

18 *Donec aspire dies.*

Id est donec me in caelum assumpta, mihi dies aeternae beatitudinis illucescat.

Et inclinatur umbrae.

Id est tam corporis quam animae infirmitas in me pereat. Et quia Virgo mater nimio desiderio affectabat filii resurrectionem, ait :

Revertere : similis esto, dilecte mi, capreae hinnuloque cervorum.

O dilecte mi, qui ad nos venisti per carnem, *revertere* per resurrectionem. Et sic similis esto capreae quantum ad agilitatem et subtilitatem, quam humana natura Christi assumpsit in resurrectione, hinnuloque cervorum quantum ad humanam naturam innovationem. Quasi diceret : Depone vetustatem poenae, et assume novitatem immortalitatis et gloriae. Et sic per hoc quod dicitur : *Similis esto hinnulo cervorum*, significatur resurrectio. Unde et Psalmus qui agit de resurrectione, inscribitur pro aurora ⁴⁶ matutina (*Psal. cxxi*).

Super montes Bethel.

Similis, inquam, esto in hoc existens *super montes Bethel*, id est in hoc superans montes alios quod primus resurrexisti et tua auctoritate. Tu enim es (primogenitus ex mortuis primitiae dormientium (*Coloss. i*), sive resurgentium. Montes sancti dicuntur propter virtutum eminentiam; et Bethel domus Dei interpretatur; quia sanctos inhabitat Deus per gratiam (*I Cor. xv*). Unde legitur quod thronus Dei est anima justii. Ideo autem dico revertere, quia affecto reditum tuum per resurrectionem; unde ex nimio affectu te quaesivi :

CAPITULUM III.

In lectulo per noctes quaesivi quem diligit anima mea, quaesivi et non inveni.

Hoc est manifestum in Maria Magdalene, quae frequenter, (dum adhuc essent tenebrae, ivit ad sepulcrum (*Joan. xx*), et cum non inveniret corpus Jesu in diversis locis cepit illum quaerere; et ad ultimum invenit, cum Christum apparentem ei hortulanum putavit, dicens : (Si tu sustulisti eum, dicito mihi ubi posuisti eum, et ego eum tollam (*ibid.*).) Et postmodum cognoscens eum esse Christum, ait : (Raboni,) sicut evangelica testatur Historia. A simili posset intelligi de gloriosa Virgine, quod frequenter ad sepulcrum fuerit ⁴⁷, quod cum magna diligentia eum quaesierit, Christusque ei apparuerit. Sed hoc certum non habemus ex evangelica lectione. Sed quamvis ita non fuerit,

forte potest tamen introduci illa loquens ad exprimendum nimium virginiae mentis affectum. Lectus autem intelligitur sepulcrum, in quo requievit corpus Dominicum, quod dicitur ratione originis esse Virginis; quia corpus est quod in sepulcro quievit, quod Christus de virginea carne assumpsit. Per noctes igitur, id est per multas tribulationes quas de amarissima dilecti filii passione sustulerat, et potissimum mortis Christi triduo quaesivit per desiderium quem diligebat anima sua, ne scilicet desolatam nimium matrem de sua nece sine penitus Paracleto, id est consolatore desereret. Quasi cum Propheta diceret : (Quaesivi qui simul contristaretur et non fuit, et qui consolaretur et non inveni (*Psal. lxxviii*).) Hic igitur primo in lectulo quaesivi et non inveni.

Lectus est in quo solent fessa diurna fatigatione corpora quiescere : per quem eleganter quies mentis designatur, in qua Deus quaerendus est. Sed quia **19** pro istius vitae statu hujusmodi quies exigua est et angusta, non in lecto, sed in lectulo dilectum quaesivisse perhibetur. Per lectum etiam non absurde domus illa in arce Sion sita, in qua Christus cum discipulis supremam coenam celebravit, significatur, in quam post ipsius Christi passionem gloriosa Virgo sese recepisse perhibetur, quaerens per crebra suspiria et sancta desideria quem diligebat anima sua, ibi-

VARIAE LECTIONES

⁴⁴ Ms. Villar. : infirmare. ⁴⁵ Ms. Villar. perversae doctrinae calliditate. ⁴⁶ Ms. Villar. pro aurora habet cervam. ⁴⁷ Ms. Villar. pro fuerit habet iterit.

que loca illa venerabatur, venerandoque ore cordis osculabatur, in quibus dilectum filium vel cum discipulis accubuisse, vel in eorumdem pedum lotionem prostratum fuisse, aut alicubi resedisse imaginari poterat. Sed quid per hujusmodi pia devotionis obsequia quam dilectum requirebat? Sed minime invenit, quia ex his consolationem non recepit. Ait igitur :

Surgam, et circuibo civitatem per vicos et plateas, quæram quem diligit anima mea.

Nec factum est satis ardenti illi gloriosæ Virginis desiderio ut in lectulo, domo scilicet, illa dilectum quæreret, in qua Filium mansisse et quam sanctis consecrasset mysteriis cognoverat, sed etiam surgens abiit; ut per vicos et plateas civitatis quæret, dum etiam loca sancta in quibus passus fuerat devota veneratione percurrebat. Aiunt enim ipsam Virginem gloriosam post Filii passionem sedula devotione loca passionis suæ perlustrasse; ut, donec assumeretur ad requiem, in his qualemcumque reciperet consolationem. Sed quia perfecte illa eam non potuerunt consolari, idcirco recte subjungit :

Quæsiivi illum, et non inveni.

Est enim pie præsupponendum, quod quemadmodum Virgo gloriosa etiam ante Christi conceptionem crebra angelorum visitatione fruebatur; ita sibi fuisse concessum post Christi passionem, per quos utique consolaretur, de quibus dixisse videtur :

Invenerunt me vigiles, qui custodiunt civitatem.

Per vigiles custodientes civitatem eleganter significantur angeli sancti, qui Ecclesiam et fideles quosque custodiunt.

Vigilant siquidem et solliciti sunt circa electos; ut retrahant eos a malo, et ad bonum excitent, ac unumquemque de salute propria sollicitum reddant. Sicut ait Apostolus : « Administratorii sunt spiritus in ministerium missi, propter eos qui hæreditatem capiunt salutis (Hebr. 1). » Et quasi venerint illi ad Virginem consolaudam, quæ pro dilecti Filii absentia tristi premebatur dolore et angustia, in quo statu ab eis est inventa. Sed non de aliis sermonem recepit, non aliam quam de præsentia Filii voluit consolationem, ad eos ita inquitens :⁴

Num quem diligit anima mea, vidistis?

Quasi diceret : Non vos quæro, sed Filium; non creaturas, sed Creatorem; non angelos, sed angelorum Dominum. Num eum vidistis? procul dubio sciebat, quod sancti angeli beata Dei visione fruuntur, et per amorem ipsius et desideria non ignorent. Unde indebitum arbitrabatur, ut ipsi Deum videant, et se visionis illius, quem tam magnopere desiderat, expertem relinquunt.

Paululum cum pertransissem eos, inveni quem diligit anima mea.

Non enim statim post ascensionem Christi, as-

sumpta est gloriosa Virgo; sed paululum, quantum ad breviter præsentis vitæ, dimissa est in terris; ubi nihilominus desideriorum gressus non in angelica figere voluit visione semper ad eum tendens, in quo solo ejus poterat animus requiescere. Unde factum est ut tandem voti compos fieret : et ad optatam dilecti visionem assumeretur. Et hoc est quod dicitur : *Paululum cum pertransissem eos, inveni quem diligit anima mea*, inde congrue sequitur :

20 *Tenui illum, nec dimittam, donec introducam eum in domum matris meæ, et in cubiculum genitricis meæ.*

Tenui eum per præsentiam, nec dimittam eum, quoniam cum eo præsentialiter habitem; d. nec introducam, id est introductum videam illum *in domum matris meæ*, id est in empireum cælum, ubi habitat Ecclesia triumphans, quæ est mater Ecclesiæ militantis. Unde quasi exponendo additur; *et in cubiculum genitricis meæ*, id est empireum cælum. Et dicitur cubiculum Ecclesiæ triumphantis, quia ibi est requies nostræ mentis⁴⁰. Vel per matrem et genitricem intelligitur Ecclesia de gentibus et Judæis de qua descendit Virgo origine carnis. Hujus autem jam domus erat empireum cælum per spem, in futuro per speciem. Itaque Christus resurrexit, et post resurrectionem in cælum ascendit. Sed si Mater Virgo resurrexerit et in carne in cælum ascenderit, vel quando resurrexerit vel ascenderit, incertum est. Ideo monet Christus filias Jerusalem, id est Ecclesias, quod de resurrectione gloriosæ Virginis nunquam definiant, vel de ejusdem resurrectionis tempore, quod a patriarchis, prophetis et apostolis distinctum⁴¹ non est. Et hoc est quod sequitur.

Adjuro vos, filiæ Jerusalem, per capreas cervosque camporum, ne suscitetis neque evigilare faciatis dilectam, donec ipsa velit.

O filiæ Jerusalem, id est Ecclesiæ, *adjuro vos per capreas cervosque camporum*, id est in hoc imitantes antiquos modernosque doctores, *ne suscitetis neque evigilare faciatis dilectam meam*, id est non firmiter asseratis tanquam ex auctoritatibus certum Virginem a mortis somno suscitatum vel excitatum; *donec ipsa velit*. Quasi dicat : Hoc reservatum est voluntati Virginis, quæ divinæ voluntati est consona, ut sciri velit se esse suscitatum. Unde quando velit hoc revelari vel non revelari, in hujus assumptione ex persona supernorum civium admirans Spiritus sanctus, ait :

Quæ est ista quæ ascendit per desertum, sicut virgula fumi ex aromatibus myrrhæ, et thuris, et universi pulveris pigmentarii?

Bene quasi virgula fumi, quia gracilis et delicata, quia divinis extenuata disciplinis, et concremata intus in holocaustum incendio pii amoris et desiderio charitatis. *Ut virgula, inquit, fumi ex aroma-*

VARIÆ LECTIONES.

⁴⁰ Ms. Villar. legit, matris. ⁴¹ Ms. habet, diffinitum.

tibus; nimirum quia multis erat repleta virtutum odoribus; manans ex ea fragrabat suavissimus odor etiam spiritibus angelicis. Ascendebat autem de deserto presentis sæculi virga de radice Jesse olim exorta. Sed morabantur electorum animæ præ gaudio quænam esset quæ etiam meritorum virtutibus, angelorum vinceret dignitatem. Sicut superni cives admirantur Virginem assumptam in cælis; ita fideles in Ecclesia Dei eam collaudant in terris, dicentes:

En lectulum Salomonis sexaginta fortes ambiunt ex fortissimis Israel.

Salomon *pacificus* interpretatur, et ideo significat Christum qui est verus *pacificus*, qui reformavit pacem inter gentilem et judæum, inter hominem et Deum, inter hominem et angelum. Cujus lectulus est Virgo gloriosa, quia in ea recubuit Christus humanitate assumpta. Hunc lectulum ambierunt sexaginta fortes. Per hos fortes intelligitur honorum operum universalitas⁹⁰, quæ sunt fortia contra dæmones vel vitia. In sexagenario quippe numero senarius et denarius **21** continentur. Sexies enim decem vel decies sex sunt sexaginta. Per senarium opera misericordiæ, quæ in Evangelio leguntur, intelliguntur. Per denarium vero, decem præcepta legis significantur. Et ideo per sexaginta⁹¹ perfectissima opera exprimuntur; quæ undique lectulum Salomonis, id est beatam Virginem munierunt sui exercitatione et intentione. Quæ per fortes et electos ex fortissimis Israel figurantur; quia semper virgo Maria meliora et fortiora opera habuit, quæ ad sui custodiam deputavit. Tenere autem gladios dicuntur propter defensionem et munitionem quibus Virginem defendunt et muniunt. Propterea dicitur:

Omnes tenentes gladios et ad bella doctissimi, uniuscujusque ensis super femur suum propter timores nocturnos.

Uniuscujusque ensis super femur suum, id est super carnalia opera vel contra delectationes erat uniuscujusque boni operis defensio; quia ipsa Virgo ita bonis operibus et cogitationibus cor firmaverat, quod fluxum carnalis voluptatis, quæ per femur intelligitur, omnino exstinguebat. *Propter timores nocturnos*, id est ad depellendas tentationes, quæ debent timeri, et in nocte presentis vitæ solent fieri. Et post⁹² lectulum Salomonis, qui sic munitus erat:

Ferculum fecit sibi rex Salomon de lignis Libani.

Ad litteram ferculum dicitur sedes a sedendo, quia fert sedentem. Unde et thronus judicis potest dici ferculum. Per hoc *ferculum* quod *fecit sibi Salomon*, figuratur humana natura veri Salomonis, id est veri pacifici Christi, scilicet. Hanc fabricatus est

A Christus in utero virginali carnem sumendo de Virgine, et effigiendo in corpus humanam animamque creatam infundendo corpori. Hanc humanam naturam fecit *de lignis Libani*, id est de purissimis substantiis anima videlicet et corpore. Anima enim Christi immunis fuit ab omni peccato, ejusque caro. Libanus mons est Phœnicis, cujus arbores et proceritate, et durabilitate, et pulchritudine præeminent. Unde per ligna Libani intelliguntur partes humanæ naturæ Christi; quia⁹³ de excellentiori genere⁹⁴ sumptæ sunt, et munditia pulchræ et durabilitate perpetuæ. Hæc humana Christi natura eleganter dicitur ferculum; quia, ea mediante, Filius Dei delatus est in mundum, et in ea tanquam in throno suo residens⁹⁵ judicabit mundum. Et hujus fer-

B

Columnas ejus fecit argenteas, reclinatorium aureum, ascensum purpureum.

Columnæ istæ dona Spiritus sancti significant, quibus quasi quibusdam columnis innixa est anima Christi. De his columnis legitur in libro Sapientiæ in hunc modum: « Sapientia ædificavit sibi domum, et excidit in ea columnas septem (*Prov. ix.*) » Quæ columnæ fuerunt argenteæ, id est prædicatione et operatione Dei splendidæ. Et *reclinatorium fecit aureum*, id est animam in qua recubuit, plenam gratiarum et omni sapientia præditam. *Ascensum purpureum*, id est passionem quam ascendendo in cruce sustinuit, et cujus merito in cælum ascenditur, quæ per ascensum significatur. Quæ dicitur purpurea; quia caro Christi per eam fuit purpurata⁹⁶, purpura enim sanguinis colorem repræsentat. Omnia ista

22 *Media charitate constravit propter filias Jerusalem.*

Id est, constituit charitate in medio posita; quia charitas est quasi mediatrix et forma aliarum virtutum. Ipsa enim quasi in medio virtutum posita, cæteras illuminat et informat et ad omnes æqualiter se habet. Et hoc *propter filias Jerusalem*. Jerusalem enim dicitur mens animæ Christi; Jerusalem enim *visio pacis* interpretatur, unde mens illa visio pacis eleganter dicitur, quia, « pacem quæ exsuperat omnem sensum (*Philipp. iv.*) » experiebatur. Hujus Jerusalem virtutes filiarum sunt, quia a mente procedunt. Est ergo sensus: Charitas in medio posita est ad illuminandum et informandum circumstantes animæ virtutes, quæ procedunt ex mente. Nec solum ferculum dicitur humana Christi natura, verum etiam diadema; quia in humana natura habito in morte triumpho, meruit Christus coronari et ad dexteram Dei Patris sedere⁹⁷. Est ergo quasi vox virginis adolescentulis dicens:

Egredimini, filiarum Sion, et videte regem Salomonem

VARIAE LECTIONES.

⁹⁰ Universitas, sic habetur in utroque ms. ⁹¹ Ms. Villar. habet, sexagesimum numerum. ⁹² Ms. Villar. præfer. ⁹³ Ms. Villar. quæ. ⁹⁴ Ms. interponit, humanæ naturæ. ⁹⁵ Ms. Villar. pro residens habet apparens. ⁹⁶ ms. Villar. addit. purpurata sanguine. ⁹⁷ ms. Villar. hic interponit sequentia: in coronatione duo sunt dempta, et infirmitas mentis, et animæ pœna.

in diademate, quo coronavit eum mater sua, in die desponsationis illius, et in die lætitiæ cordis ejus.

O filiæ Sion, quæ Deum speculari vultis (Sion enim *speculatio* interpretatur), egredimini a carnali sensu ad spiritualem: et videte regem Salomonem, id est intelligite verum pacificum Christum, in diademate, id est in humana natura, qua coronavit eum mater sua Virgo Maria. Coronavit, inquam, quia non reddidit eum deturpatum macula originalis culpæ, sicut matres filios suos.

Sed potius coronavit, id est sine virili semine gloriose concepit, et nobili carne indutum peperit. Videte eum, dico, in die desponsationis illius, id est in clara consideratione incarnationis ejus, quando desponsavit Virginem non solum per unionem spirituum, verum etiam et naturarum⁸⁸. Et ideo hic incarnatio dicitur desponsatio, quia fuit quasi quoddam conjugium et inenarrabile gaudium. Unde sequitur: *Et in die lætitiæ cordis ejus*, quia hæc incarnatio fuit summa cordis Virginis exsultatio.

CAPITULUM IV.

Quam pulchra es amica mea, quam pulchra es [et decora]!

Ad vocem sponsæ laudantis respondet sponsus, laudans et dicens: *Quam pulchra es, amica mea, exterius per exercitium actionis; quam pulchra es et decora, interius per subtilitatem contemplationis. Et hoc est, quod repetitione pulchritudinem ejus commendat:*

Oculi tui columbarum absque eo quod intrinsecus latet.

Oculos columbarum habet Virgo Maria; quia spe cælestium sublimata nec terrenum vel caducum concupiscit. Similiter omnia videt, nullus aliquid rapit⁸⁹, quæ cum sit pulchra exterius per simplicitatem et munditiam operis, interius tamen ubi nemo videt, nisi solus Deus (quia homo videt in facie, Deus autem in corde [I Reg. xvi]), ibi multo pulchrior est. Et hoc est quod ait: *Absque eo quod intrinsecus latet; latet quidem hominibus, Deo autem patet.* Unde est illud: « Quod oculus non vidit, nec auris audivit, etc. (I Cor. ii). » Adhuc prosequitur Christus laudem Virginis gloriosæ in hunc modum:

23 *Capilli tui sicut grex caprarum, quæ ascenderunt de monte Galaad [apparuerunt de Galaad].*

Capilli subtiles sunt, et eminentes, et caput ornantes. Hæc sunt cogitationes Virginis subtiles per contemplationem, eminentes per divinum amorem, exoriantes caput, id est mentem, a mente habentes originem, sicut capilli a capite. Caput autem eleganter significat mentem, quia sicut caput præminet et præest omnibus membris, sic mens præest cogitationibus universis. Est ergo sensus: *Capilli tui, id est cogitationes tuæ, sicut grex*

caprarum, quæ ascenderunt de monte Galaad. Ideo comparabiles sunt motibus contemplationum; quia ad contemplationes tales cogitationes pertinent. Eleganter autem modi contemplandi per capreas significantur. Sicut enim capreæ, quæ in montibus pascuntur subtiliter intuentur; ita tales motus in cælestibus delectantur et cælestia speculantur. Nec vacat a ratione quod sequitur: *Quæ ascenderunt de monte Galaad.* Non enim descendunt ad inferiora, sed ascendunt ad superiora, et hoc de multiplici testimonii altitudine auctoritatis sacræ Scripturæ. Galaad enim interpretatur *aceruus testimonii*. Multæ enim auctoritates talibus contemplationum motibus⁹⁰ attestantur.

Dentes tui sicut greges tonsarum, quæ ascenderunt de lavacro.

Per dentes significantur exercitia, quæ Virgo habuit in sacra Scriptura. Per quæ ipsa sacra Scriptura quodammodo atteritur, et ita comestibilis, id est intelligibilis redditur, et sic in stomachum mentis trajicitur. Hi dentes sunt sicut greges tonsarum. Per tonsas intelliguntur intellectus sacræ Scripturæ, a carnali intellectu alieni. Quia, sicut oves tonsæ superfluitatem velleris deponunt, ita spirituales intellectus carnalis intelligentiæ superfluitatem exuunt. Et sic dentes, comparabiles sunt gregibus tonsarum, quia exercitia in sacra Scriptura ad illos intellectus pertinent, qui simplices sunt non perversi et superfluitate carnalis intelligentiæ exuti. Competenter autem additur: *quæ ascenderunt de lavacro.* Per lavacrum intelligitur mentis purgatio ab amore et cogitatione terrenorum, a qua procedunt mundæ et mere spirituales Scripturarum intelligentiæ. Vel per lavacrum baptismus intelligitur, in quo baptizatis vis spiritualia intelligendi confertur.

Omnes gemellis fetibus, et sterilis non est inter eas:

Quia a talibus intellectibus procedunt duo modi intelligendi, qui sunt quasi duo fetus spiritualis intelligentiæ, allegoricus scilicet et moralis. *Et sterilis non est inter eas;* quia nullus talis intellectus est infructuosus.

Sicut vitta coccinea labia tua.

Per labia, quæ sunt instrumenta loquendi, significatur exterior Virginis locutio vel admonitio, quæ erat veluti vitta coccinea; quia sicut vitta coccinea exterius repræsentat rubeum colorem et crines circumligat, sic verba Virginis ad memoriam reddebant passionem Christi et prædicabant, ut audiret disciplina timoris Domini cogitationes astringerent et coercerent. Unde sequitur

Eloquium tuum dulce:

Quia quantum Deus homines dilexerit etiam verbis ostendebat, et quæ cælestia præmia Deus suis promittebat.

VARIÆ LECTIONES.

⁸⁸ Ms. Villar. naturalium. ⁸⁹ Ms. trunquæ: Simpliciter omnia videt, nullius aliquid rapit.
⁹⁰ Ms. Villar. pro contemplationum motibus, habet talibus intellectibus.

24 *Sicut fragmen mali punici, ita genæ tuæ.*

Malum punicum rubicundum habet corticem iustus et multitudine granorum plenum est: et bene malum granatum vocatur et punicum dicitur. Per genas, quæ magis quam cætera membra apparent, significatur repræsentatio Dominicæ passionis, quam gerebat in corpore carnis mortificatione. Unde et malo punico comparatur. In mortificatione ergo carnis quasi rubor exterius apparet, quantum ad memoriam passionis. Cum vero quanta utilitas nostræ redemptionis inde provenit, et quomodo per passionem Christi homo non solum a peccatis justificari⁶¹, sed etiam quod divinum consortium meruit, advertebat; quasi candidum erat quod intrinsecus latebat, et hoc est quod sequitur:

Abque eo quod intrinsecus latet.

Quia multa spiritualia in Virgine fuerunt, quæ hominibus latebant, Deo autem patebant. Sequitur:

Sicut turris David collum tuum, quæ ædificatur cum propugnaculis.

Per collum quod solemus humiliare cum aliquid a nobis fertur, quo etiam mediante caput membris unitur, Virginis humilitas designatur, quæ in alios exemplo transmutatur⁶²; quia specialiter Christo uniebatur. Hæc erat *sicut turris David*, id est sicut humilitas Christi per David significatur⁶³; humilitas enim quam Christus gessit in carne fuit firmitas, et munimentum, et refugium aliorum. Quæ ædificata fuit cum propugnaculis. Propugnacula hujus turris sunt obedientia, patientia, abstinencia, quæ ipsam humilitatem muniunt⁶⁴.

Mille clypei pendent ex ea, omnis armatura fortium.

Innumera defensionis præsidia, quibus Virginis vallatur humilitas et defenditur, hoc est *omnis armatura fortium*, id est patientium, qui fortes sunt contra insultus tribulationum.

Duo ubera tua, sicut duo hinnuli capræ gemelli, qui pascuntur in liliis, donec aspiret dies et inclinentur umbræ.

Ut dictum est superius, *duo ubera* Mariæ virginis intelliguntur duo rivuli charitatis quibus dilexit Christum⁶⁵: unus quo dilexit eum tanquam Deum, alius quo dilexit eum tanquam hominem. Qui dicuntur *hinnuli capræ*, id est fetus Christi per capream significati, qui et in Christo delixi fuerunt, et a Christo processerunt. Christus autem per capream intelligitur propter velocitatem ascensionis et transcursum vitæ mortalis, quam veloci cursu superavit. Isti autem *gemelli* dicuntur; quia simul isti duo motus ab uno fonte charitatis oriuntur. *Qui pascuntur in liliis*, id est informantur castitate mentis et corporis. *Donec aspiret dies*, id

A est veniat vel oriatur Christus, qui est verus dies et Sol justitiæ, et *inclinentur umbræ*, id est transeant mæroris nubila⁶⁶. Nec ponitur hic exclusive hoc adverbium *donec*, ut intelligantur isti motus charitatis duraturi in Virgine usque in diem judicii et non ultra, sed potius inclusive ponitur, ut sit sensus: *donec aspiret dies*, etc. Id est semper, juxta illud: « Donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum (Psal. cix). » Et quia talis et tanta est virgo Maria dicit Christus:

25 *Vadam ad montem myrrhæ et ad collem thuris.*

Vadam per carnis assumptionem et internam aspirationem ad montem myrrhæ et ad collem thuris, id est ad gloriosam Virginem, quæ est mons propter virtutum celsitudinem, et myrrhæ propter carnis mortificationem. Quæ etiam comparatur colli thuris, quia suavem Deo orationum odorem offerebat; et se ipsam per sanctarum meditationum studia gratum Deo sacrificium præstabat. Et quasi Christus ad Virginem veniens loqueretur, sequitur:

Tota pulchra es, amica mea, et macula non est in te.

Tota pulchra es, id est in corpore et in anima, *amica mea* per gratiam et per opera; et *macula non est in te* venialis et⁶⁷ eriminalis. Quia nullum credimus in Virgine ante et post conceptum fuisse peccatum. Et quia *tota pulchra es et macula non est in te*, ideo jam digna regis amplexibus.

Veni de Libano, sponsa mea, veni de Libano, veni.

Veni de Libano, sponsa mea, veni de Libano, id est de candidatione et dealbatione virtutum. Et nota quod Christus vocat eam *ter*, ad significandum quod per fidem, spem et charitatem vocavit Deus Virginem, et vocat eam in fide Trinitatis. Et *mecum gaudentem*⁶⁸ in patria, multi in Ecclesia constituti beatitudine te coronabunt et laudabunt, de quorum gratia et gloria mirabili sequitur:

Coronaberis de capite Amanæ, de vertice Sanir et Hermon, de cubilibus leonum, de montibus pardorum.

Amanæ mons est Ciliciæ, qui et Taurus dicitur, et interpretatur *Deus vigiliarum*. Deus autem vigiliarum diabolus exprimit, qui circuit quærens quem devoret (I Petr. v.). Sanir et Hermon montes sunt Judææ, in quibus leones et pardi feruntur habitare. Sanir *nocturna aris* interpretatur. Per Sanir nocturnæ insidiæ dæmonum notantur.⁶⁹ Per hos autem montes, sæculi potentes reges scilicet et principes intelliguntur; quia veluti monte, superbia extolluntur. Et malignis spiritibus quasi leonibus et pardis in se cubilia præbent. Maligni enim spiritus leones dicuntur per superbiam, pardi per ferocitatem, vel etiam propter mille artes nocendi; quia pardus varium animal est. De his ergo

VARIÆ LECTIONES.

⁶¹ Ms. Villar. justificatur. ⁶² Ms. eodem, transmittitur. ⁶³ Figurata. ⁶⁴ Ibidem, quæ per ipsam humilitatem muniuntur. ⁶⁵ Ms. addit et quasi rivuli respectu charitatis Christi. ⁶⁶ Ms. addit vel umbræ hujus sæculi. ⁶⁷ Ms. vel. ⁶⁸ Ms. Villar: secum gaudentem. ⁶⁹ Idem ms. hic inserit: Hermon, *anathematizato* interpretatur.

montibus coronatur Virgo gloriosa : quando principes sæculi convertuntur ad fidem, et recipiuntur in æternam beatitudinem, et cedunt in Virginis societatem et laudem. De vertice horum montium coronatur, quando principibus subjectis catholicæ fidei, illa ab his honoratur et glorificatur in Christo. Et quia prædictis insignita est donis subjungitur :

Vulnerasti cor meum, soror mea sponsa.

More amantium loquitur, *soror mea* per gratiam, *sponsa* per dilectionem.

Vulnerasti cor meum in uno oculorum tuorum.

Repetitio, confirmatio est. *In uno oculorum tuorum*, quasi dicat : Cum tota sis pulchra, o Virgo, et cum te ob multa diligam ; præcipue **26** tamen nitor et puritas contemplativæ vitæ, quæ in te est, me delectat. Per duos oculos virginis Mariæ significantur duæ vitæ ; contemplativa et activa. Illa felicior, ista fecundior ; illa expeditior, ista implicita ; illa simplex, ista multiplex ; illa unæ, ista multimoda. Hoc confirmans ⁷⁰ Christus in Evangelio, ait : « Martha, Martha, sollicita es, et turbaris erga plurima ; porro unum est necessarium. Maria optimam partem elegit, quæ non auferetur ab ea (Luc. x). »

Et in uno crine colli tui.

Ut supradictum est, per collum intelligitur humilitas vel obedientia, per crinem cogitatio. Ad significandum ergo quod cogitationes, quæ ex humilitate procedunt ad obediendum, Deo placent. Nec mirum si vulnerasti, quia :

Quam pulchræ sunt mammæ tuæ, soror mea sponsa !

Mammæ ad fecunditatis benedictionem, ubera vero ad virginitatis gloriam respicere opinantur. In matribus enim mammæ, in virginibus ubera appellantur. Mammæ ergo in Virgine notant fecunditatem ; ubera utriusque virginitatis, corporis scilicet et mentis, felicitatem ; unde dicitur :

Pulchriora sunt ubera tua vino,

Id est omni carnali voluptate.

Et odor unguentorum tuorum super omnia aromata.

Id est bona fama virtutum, super omnem inane gloriam.

Favus distillans labia tua, sponsa ⁷¹.

Quia in ore, et in corde, et in carne habuit Christum in humanitate latentem : in ore, quia nil aliud prædicavit ; in corde, quia nil aliud dilexit ; in carne, quia nil aliud concepit.

Mel et lac sub lingua tua.

Ahuc loquitur Christus ad Virginem. Mel et lac Deus et homo. Mel divinitas, lac humanitas. Mel

A de rore cœli venit, quia divina natura super omnia est ; lac deorsum exprimitur, quia natura humana deorsum assumpta est.

Quid est *mel et lac sub lingua tua* ? Hoc est Verbum Patris et homo ⁷² sub carne tua. Sub lingua, quia verbum sub lingua et non super linguam absconditum est ; ideo lac non caro sub lingua tua, et tamen caro de carne ; quia de carne patria ⁷³ caro secunda ; de carne veteri, caro nova ; de carne purganda, hostia caro. Ideo *mel et lac sub lingua tua* ; quia in carne tua Deus et homo, et sub carne tua Deus et homo.

Et odor vestimentorum tuorum sicut odor thuris.

B Id est, opinio spiritualium honorum quibus vestiris et ornaris ut corpus vestimentis, est ita suavis et delectabilis *sicut odor thuris* corpori.

Hortus conclusus, soror mea sponsa, hortus conclusus, fons signatus.

Hortus deliciarum in quo non rosæ patientiæ, nec lilia virginitatis desunt, in quo rosa Dominici corporis et sanguinis, in quo liliū castitatis. *Conclusus* ; quia utrobique clausus studio bonæ intentionis et consideratione rationis. *Hortus conclusus* est *soror mea sponsa* ; quia valle charitatis signatus, ne irrumpere possit malignus. *Conclusus*, quia angelorum custodia circumseptus. *Soror mea* per dilectionem, *sponsa* per naturarum unionem. *Hortus conclusus*, hic ideo **27** repetitur, ut perfectio Virginis in actione et contemplatione notetur. Vel in duplici virginitatis specie, convenit hortus, ut sit æqualis septus, satus, distinctus, rectus ⁷⁴ et uber. *Æqualis*, ut rigetur ; *septus*, ut servetur ; *satus*, ut fructificet ; *distinctus*, ut delectet ; *rectus*, ut capiat aerem ; *uber*, ut præbeat copiam. Et tu, Virgo Dei genitrix, fuisti uber copia plenitudinis ⁷⁵, fons in quo ineffabilis misericordiæ fluentum, in quo gratiarum omnium irriguum. *Fons* qui in sinu suæ pietatis recipit lacrymarum nostrarum profluvium. *Signatus* fidei sigillo, evangelicæ veritatis signaculo, et virginitatis pessulo ; ita ut nec hæretici vel dæmones in te fidem vel Evangelii veritatem possint infirmare.

Emissiones tuæ paradisus malorum punicorum cum pomorum fructibus.

Emissiones tuæ, id est operationes a te procedentes sunt *paradisus*, id est delectabiles ; quia in mentibus fidelium delicias pariunt. *Paradisus* enim Græce, Hebraice dicitur *eden*, quod Latine interpretatur *hortus deliciarum*. Et non solum paradisus, sed et *malorum punicorum*. Malum punicum exterius rubeum est, in uno cortice multitudinem habet granorum ; ita in Virgine multitudo bonarum ope-

VARIÆ LECTIONES.

⁷⁰ Ms. Villar. : insinuans. ⁷¹ Idem ms. hic immediate subjungit : Favus est mel in cera ; per favum ergo figuratur divinitas latens in humana natura. Labia ergo Virginis fuerunt favus distillans, quia in ore, etc. ⁷² Ms. Deus et homo. ⁷³ Pro patria habetur pura. ⁷⁴ Ms. relectus. ⁷⁵ Hic desiderantur sequentia : hortus æqualis affectu misericordiæ, septus cœlesti cogitatione, satus exercitio bonorum operum distinctus varietate virtutum, relectus confessione divinæ laudis.

rationum, intra fidem Dominicæ passionis tenetur inclusa. *Cum pomorum fructibus.* Per fructus vero pomorum, honestæ et pudicæ Virginis locutiones significantur, ex quibus in mentes fidelium fructus informationis processit. Unde sequitur :

Cyprum cum nardo, nardus et crocus, fistula et cinnamomum, cum universis lignis Libani, myrrha et aloë, cum omnibus primis unguentis.

Id est, diversæ virtutum species in te fragrant, quas istæ species aromaticæ significant. Cyprus arbor est aromatica, semen simile habens coriandro, sicut de manna dicitur; et significat vitam cœlestem, id est virginitatem. *Nardus* vero unguentum est pretiosum; et significat veram charitatem, quæ cæteris virtutibus præminet. *Crocus* aurei coloris est, et significat divinam sapientiam. *Fistula* arbuscula brevis, quæ cassia dicitur, et significat humilitatem et patientiam. *Cinnamomum* cortex dulcissimus est, et significat internæ contemplationis dulcedinem. *Cum universis lignis Libani*, id est cum omnibus aliis virtutibus quæ aliquod robur habent et spiritualiter mentem dealbant. *Myrrha* significat carnis mortificationem propter sui amaritudinem. *Aloë* quæ miri odoris est, significat bonam opinionem. *Cum omnibus primis unguentis*, quasi diceret : Hæ virtutes sunt in Virgine cum aliis donis Spiritus sancti. Enumeratis arboribus et aromatibus, quæ sunt in paradiso mentis virginæ, ostenditur quo fonte talis agricultura irrigetur : ut æterno virore succrescat nec arescat.

Fons hortorum, puteus aquarum viventium, quæ juunt impetu de Libano.

Quasi diceret : Merito, o Virgo, tali decore arborum et aromatum decoraris; quia in te est fons saliens in vitam æternam. Qui *fons puteus* est, id est inexhaustibilis et profundus propter scientiæ profunditatem. Nec tamen ex te *fluunt* aquæ vivæ; sed ex *Libano*, id est Christo qui omnium virtutum decore candidatus est et dicit : Si quis sitit veniat ad me et bibat; et de ventre ejus fluent aquæ vivæ. Unde Apostolus : « Ego plantavi, Apollo rigavit, Deus autem incrementum dedit (I Cor. III). »

28 *Surge, aquilo, et veni, auster, perfla hortum meum, et fluent aromata illius.*

Aquilo ventus est frigidissimus, auster calidus, ideo per aquilonem terrores et minæ designantur vel ipse diabolus. Per austrum Spiritus sanctus significatur. Et hoc est, quod dicit sponsus, quia in terra ⁷⁶ plantavi hortum meum et multis arboribus ⁷⁷ consevi. O tu, *aquilo*, id est tu dæmon, qui cuncta quæ perflare poteris frigida reddis; *surge*, id est procul recede ab horto meo. Vel *surge*, hoc est insurge et oppugna Mariam quantum potes, quæ quanto magis impugnata, tanto amplius augetur et crescit. Et tu, *auster*, id est sancte Spiritus, qui calide flas et germinare facis; *veni* et obumbra Virginem protectione virtutum. Et *perfla hortum*

meum, id est eandem Virginem, quæ dicitur hortus prædictis rationibus. Et *meus*; quia tuo flatu, qui et meus est et non sua virtute, germinabit bona opera. Unde sequitur : *et fluent aromata illius*, id est bona opera, quæ suaviter redolent. Audiens sponsa sponsum dicentem ut auster veniret et perflaret hortum suum, quasi diceret : Auster jam venit, et perflavit hortum, fluunt aromata, idcirco opto ut,

CAPITULUM V.

Veniat dilectus meus in hortum suum, et comedat fructum pomorum suorum.

Veniat, id est visitet, *et comedat*, id est gratanter recipiat *fructum pomorum suorum*, id est fructuosa opera mea. Sponsus cognoscens sponsam, adventum ejus exoptare dicit consolando eam,

Veni in hortum meum, soror mea sponsa.

O soror mea sponsa, olim veni in te, quæ es hortus meus; nunc veni ad me, qui hortus tuus sum; veni ad me per ascensionem, qui veni ad te per carnis assumptionem. *Veni*, inquam, *in hortum*, id est, in cœlestem paradysum; quæ est hortus deliciarum, quæ est vita æterna.

Messui myrrham meam cum aromatibus meis.

Id est, omnem penalitatis amaritudinem præcidit cum operibus actionis.

Quia Christus immortalis factus præcidit a se opera activæ vitæ, intentus contemplativæ.

Comedi favum [ineum] cum melle meo.

Id est, animam quæ separata fuit per mortem a carne, per resurrectionem iterum incorporavi. Quod eleganter figuratur per favum, quia sicut favus est mel latens in cera; ita anima Christi latuit in carnis cellula. Et hoc cum melle; quia et corpus animavi, cujus corporis animatio, et animæ incorporatio, et utriusque glorificatio, fuerunt tibi summa dulcedo.

Bibi vinum meum cum lacte meo.

Id est, asperitates superavi passionum cum corporalis cibi indigentia. Per lac, quod est cibus puerorum et quo indigent parvuli, significatur corporalis cibi indigentia, quæ in Christo per resurrectionem est absorpta; sicut omnis alia infirmitas. Quod totum figuratur est, per hoc quod Christus suscitatus a mortuis comedit piscem assum et favum, et bibit vinum (Luc. xxiv).

29 *Comedite, amici, et bibite, et inebriamini, charissimi.*

A simili, vos, *amici mei*, in horto æternæ beatitudinis delectantes, *comedite* panem qui de cœlo descendit (Joan. vi); non in sacramento, sed in re. *Et bibite* aquam vivam, quæ cœlestem paradysum irrigat. *Et inebriamini* cœlesti gaudio, *charissimi*, per veram dilectionem; ut inebriati ab ubertate domus Dei et torrente voluptatis potati dicatis : « Calix tuus inebrians quam præclarus est (Psal. xxii). » Cum superius mentio fieret de ascensione

VARIÆ LECTIONES.

⁷⁶ Ms. Villar. pro in terra habet jam. ⁷⁷ Ms. arboribus et aromatibus.

Christi consequenter revertitur auctor ad carnis assumptionem more prophetali. Mos enim prophetarum est, ut cum modo loquuntur de presentibus et futuris, statim revertantur ad præterita, prout Spiritus sanctus tangebatur eorum corda. Inducitur ergo Virgo loquens secundum statum ante incarnationem, in quo vacans contemplationi exuerat omnem curam sæcularem. Ait ergo :

Ego dormio, et cor meum vigilat.

Ego dormio a sæculari cura, et cor meum vigilat in contemplatione. Sed dum contemplationi vacarem :

Vox dilecti mei pulsantis :

Id est per angelum adventum suum per incarnationem ad me annuntiantis, a me audita in hunc modum.

Aperi mihi, soror mea, amica mea, columba mea. Immaculata mea.

Aperi mihi per humilitatem et obedientiam, ut veniam in te per incarnationem. Quia ex humilitate et obedientia congruam se reddidit Virgo, ut in ea incarnaretur Dei sapientia. Aperi, inquam, sponsa amica mea futura, per carnis contubernium; amica mea, per præsentem dilectionem; columba mea, per simplicitatem; immaculata mea, per virginitatem. De hac apertione dicit Isaias : « Aperiat terra, et germinet Salvatorem (Isa. XLV). » Quid est ergo quod Dominus ad Ezechielem testatur : « Porta hæc clausa erit et non aperietur? » (Ezech. XLIV.) Aperta quidem fuit Domino, sed non viro, sicut ibidem ad ipsum dicitur : « Vir non transibit per eam; quoniam Dominus Deus Israel ingressus est per eam (ibid.); » Aperietur autem Domino, non virginalis integritas corporis, quia sicut Ezechiel post prædicta subdidit : « Hæc clausa erit ipsi etiam principi (ibid.); » sed aperietur porta auris et porta cordis; quia videlicet intravit per aurem Virginis Verbum incarnandum, et exivit clausa porta corporis incarnatum. Ad hoc autem volo ad te venire per incarnationem; ut a Patre secundum hominem accipiam gratiarum plenitudinem, et de mea plenitudine instillet abundantia gratiæ. Unde sequitur :

Quia caput meum plenum est rore, et cincinni mei guttis noctium.

Caput Christi Deus, qui plenus rore dicitur; quia de eo omnis gratia cælestis emanat in Christum, et de Christo in Virginem. Unde sequitur, et cincinni mei, id est cogitationes tuæ quas dico meas, quia a me sunt et ad me tendunt, plenæ sunt guttis noctium, id est obscura et profunda sapientia repletæ sunt; quæ cincinni dicuntur; quia non læpæ et dissolutæ fluunt, sed vinculo timoris Dei et amoris colligantur. Ad hoc respondens Virgo ait :

Exspoliavi me tunica, quomodo induar illa?

Hoc est quod legitur in Evangelio : « Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco (Luc. 1), »

VARIE LECTIONES.

⁷⁸ In ms. Villar. hic additur : et sic omnem dubietatem, quæ per pessulum intelligitur, a mente meo removi.

A id est propositum non cognoscendū habeo? Quasi diceret : Omnem curam conceptus et partus abjecti, divinæ voluntati exposita, quomodo curam adhibebo conceptui et partui? Exui curam sæcularem; **30** quomodo resumam illam?

Lavi pedes meos, quomodo inquinabo illos?

Lavi pedes meos, id est affectus meos purgavi ab omni sæculari cura et concupiscentia, quomodo co-inquinabo illos, quantum ad opinionem illorum qui putabant me ex concupiscentia concepisse? Sed jam intelligo concipiendi modum.

Dilectus meus misit manum suam per foramen, et venter meus intremuit ad tactum ejus.

Dilectus meus misit manum suam, id est ostendit mihi opus misericordiæ suæ, per foramen, id est per occultam inspirationem, quomodo sola sancti Spiritus inspiratione conciperem. Et venter meus intremuit ad tactum ejus, id est memoria mea exsultavit ad talem revelationem.

Surrexi, ut aperirem dilecto meo.

Id est statim obedivi, dicens : « Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum (Luc. 1), » ut per humilitatem et obedientiam aperirem dilecto meo. Et tunc Spiritus sanctus supervenit in me, et virtus Altissimi obumbravit mihi (ibid.). Per quam

Manus meæ stillaverunt myrrham :

Id est opera mea perfecerunt mortificationem vltiorum. Et hoc est quod sequitur :

C *Digiti mei pleni sunt myrrha probatissima.*

Id est opera mea discreta facta sunt cum carnis mortificatione a Deo probata. Et sic :

Pessulum ostii mei aperui dilecto meo.

Ostium dicitur fides vel obedientia, per quam Christus intrat ad hominem, mediante gratia. Pessulum ergo ostii mei Christo aperui, cum ex obedivi et credidi ⁷⁹.

At ille declinaverat atque transierat.

At ille distulit intrare, sed jam inclinaverat se. Tunc Christus se inclinavit, quando per incarnationem exinanivit se formam servi accipiens (Phil. 2). Atque transierat veniens de sinu Patris in uterum Virginis. In hoc autem transitu sic assumpsit quod non erat, quod non reliquit quod erat.

D Et sic :

Anima mea liquefacta est, ut [dilectus] locutus est.

Id est Filius Dei me spiritaliter animans atque vivificans, liquefactus est, id est exinanitus per carnis infirmitatem, qui etiam propter unionem voluntatis et spiritus, anima Virginis est nuncupatus, juxta quod et illud passet legi : « Et tuam ipsius animam pertransibit gladius (Luc. 2), » id est ipsum qui est anima tua per dilectionem, pertransibit gladius. Vel anima mea liquefacta est, id est divino igne calefacta, et quæ prius minus capax

erat et aliquantum dura ad comprehendendum incarnationis modum, liquefacta est, id est mollita et capax reddita ad intelligendum *ut dilectus locutus est mihi per angelum*; vel postquam Christus se Verbum univit carni meæ, id est carni illi quam de me assumpsit.

31 *Quæsi, et non inveni illum: vocavi, et non respondit mihi.*

Et quamvis anima mea liquefacta sit ad intelligendum, tamen in Scripturis *quæsi*, id est inquisivi plenius incarnationis modum. *Et non inveni illum* ad plenum. *Vocavi illum* per internam devotionem ut revelaret, *et non respondit mihi* plenarie.

Invenerunt me custodes qui custodiunt civitatem.

Id est, prophetæ et alii antiqui Patres, qui per sacram doctrinam custodierunt sollicitè Ecclesiam, et ei sollicitè providerunt.

Percusserunt me, et vulneraverunt me.

Percusserunt me, amore divino, *et vulneraverunt gladio verbi Dei* in suis Scripturis.

Tulerunt pallium meum mihi custodes murorum.

Id est, abstulerunt a me velamen ignorantæ patriarchæ et prophetæ. Et quia in sacris Scripturis summa intentione studebat Virgo, ut notitiam haberet de Christo, ideo sequitur:

Adjuro vos, filiæ Jerusalem, si inveneritis dilectum meum, ut nuntietis ei, quia amore langueo.

Quasi diceret: O sancti Patres, hoc requiro firmiter a vobis, id est a Scripturis vestris, ut intelligam ea quæ de Christo dixistis; quia erga eum *amore langueo*. Ita a sanctis Patribus, id est a Scripturis eorum inquirebat Virgo Christi notitiam; sed quia plura fuerunt ei revelata de Christo quam Patribus, inde dicitur quosdam evangelistas Virginem docuisse plura de Christo. Sequitur:

Qualis est dilectus tuus ex dilecto, o pulcherrima mulierum?

Quasi dicerent sancti Patres: Tu quæris a nobis notitiam Christi; sed potius a te inquirere debemus, quæ es ejus specialis secretaria, Mater et filia. Et hoc est, *o pulcherrima mulierum*. Quæ est pulcherrima, nisi illa quæ est in mulieribus benedicta? (Luc. 1.)

Imo super omnes mulieres gratia plena, Mater intacta plena Deo, Mater et Virgo. *Qualis est dilectus*, id est Filius tuus quem speciali amore diligis, de te natus secundum carnem, et *ex dilecto*, id est Deo Patre secundum divinitatem? Et ut magis insinuarent Virginem pleniorum habere de Christo notitiam vel scientiam quam se, repetitur interrogatio cum additur:

Qualis est dilectus tuus ex dilecto, quia sic adjurasti nos?

Et nota quod superius Virgo dicitur pulcherrima

A mulierum, hic vero simpliciter dicitur⁷⁹; ad significandum quod non solum fuit super mulieres pulchra; verum etiam super choros angelorum. Et quia creditur Virgo multos de Filii incarnatione docuisse. Sequitur Virginis responsio:

Dilectus meus candidus et rubicundus, electus ex millibus.

Candidus, id est virgo et sine peccato; et quia peccatum non fecit, nec inventus est dolus in ore ejus (I Petr. 11). *et rubicundus*, id est sanguine aspersus; quia et lavit nos a peccatis nostris in sanguine suo (Apoc. 1). *Electus ex millibus*, quia solus ex multitudine fidelium dignus fuit audire: *« Hic est Filius meus dilectus (Matth. 11). »* **32** Singularis enim gratia homo Christus in humani generis massa refusit, quia proposuit⁸⁰ Deus salvare genus humanum; et ipse est *« Mediator Dei et hominum (I Tim. 11), »* de quo David: *« Non est qui faciat bonum, non est usque ad unum (Psal. xiii). »*

Caput ejus aurum optimum.

Caput sponsi Deus, quod auro comparatur optimo; quia, sicut aurum omnibus metallis pretiosius est, ita Deus omnibus bonis a se factis præcellit, unde Dominus: *« Nemo bonus nisi solus Deus (Luc. xviii). »* *Caput ergo sponsi aurum optimum* est; quia Dei bonitas ineffabilis est, omnium rerum transcendens bonitatem, quia nihil bonum nisi participatione hujus boni.

Comæ ejus sicut elatæ palmarum, nigre quasi corvus.

Elatæ palmarum sunt rami productiores, interdum autem rosei coloris crispantes, et semper ad alta tendentes, et nunquam virorem suum amittentes. Tales ergo comas dicit Sponsi sui esse virgo Maria, crispas scilicet et rutilas. *Comæ ergo ejus*, id est adhærentes sibi elatis palmarum comparantur; quia fidelium multitudines et virore fidei gaudent, et ad æternæ gaudia desideranda extolluntur, atque dulcedinem supernæ suavitatis degustant. Et semper victoriosi per palmam significantur, quod fortes erga adversa existant. Qui quanto justiores sunt, tanto in oculis suis peccatores sibi et contemptibiles esse videntur. Unde sequitur: *Nigre quasi corvus*. Quia multitudines fidelium memores sunt suæ fragilitatis⁸¹; et nihil se boni ex se ipsis habere noverunt.

Oculi ejus sicut columbæ super rivulos aquarum, quæ lacte sunt lotæ, et resident juxta fluentia plenissima.

Doctores Ecclesiæ *oculi* sunt sancti Spiritus, qui positi in altiori gradu provident Ecclesiæ, ne quid hæreticæ pravitatis se interserat, et illuminant eam. Qui columbis propter simplicitatem et innocentiam comparantur. *Hæ columbæ super rivulos aquarum re-*

VARIE LECTIONES.

⁷⁹ Ms. addit, pulcherrima. ⁸⁰ Ms. additur, per illum. ⁸¹ Ms. Tornacensi interponuntur sequentia: Quia sancti qui per pœnitentiam et mortis memoriam pericula prænuntiant quasi ad cadavera festinant, in proximo præmium expectantes. Unde: *Cras respondebit mihi justitia mea, quia, etc.*

sident, ut ⁸⁹ ad accipitres sibi præcaveant, quia sancti doctores, aqua doctrinæ perfusi, securi sunt a maligno, et sedent super rivos Veteris Testamenti : a quo emanant rivi, id est expositiones et sententiæ : et etiam *juxta fluentia plenissima*, id est juxta sancti Evangelii doctrinam copiosam, in qua auditores plenius quam in Veteri Testamento instruuntur.

Genæ illius sicut areolæ aromatum, consitæ a pigmentariis.

Genæ sponsi sunt, qui verecundantur de peccatis suis et aliorum. Et quia per eos teritur cibus aliis et transfundunt auditoribus de sanctis Scripturis masticare et ruminare poterant ⁹⁰. Quæ genæ areolis comparantur, quia sicut areolæ aromatum optime compositæ et ordinatæ, aspectum intuentium delectant, eisque odorem suum propinant propter multitudinem herbarum aromaticarum; ita illi qui sunt genæ sponsi, redolent Deo ex multitudine bonorum operum, sive sint prædicatores sive auditores. *Areolæ* quod est diminutivum posuit propter humilitatem. *Consitæ*, id est bene firmatæ et locatæ a pigmentariis, id est a suis plantatoribus. Pigmentarii isti, id est plantatores, apostoli sunt et prophetæ, quorum alteri futura hæc omnia, alteri jam facta descripserunt.

33 *Labia ejus lilia distillantia myrrham primam.*

Id est, illi qui aperiant secreta illius, sunt lilia, id est suaviter redolentia. *Lilia*, inquam, *distillantia myrrham primam*, id est sui mortificationem non ad oculum, et non fictam. In hoc loco virgines in Ecclesia designantur : nulli enim magis secreta cœlestia pandebantur quam sanctæ Virgini.

Manus illius tornatiles auræ, plenæ hyacinthis.

Supradicta membra habet hujusmodi. At *manus*, quæ non multum valent in prædicatione, sed sunt fortes in operatione et eleemosynarum largitione : hi tales sunt *tornatiles*, id est tornati et purgati a vitiiis ; ut nihil superflui relinquatur in eis.

Manus, inquam, *auræ*, id est divina sapientia repletæ. Ille vero sapiens est, etsi scientia careat litterarum, qui laborat et operatur ut tribuat necessitatem patienti (*Eph. iv*). *Manus* ergo sponsi in sancta Ecclesia sunt boni operatores. *Plenæ hyacinthis*; hyacinthus lapis est aerii coloris. Quid ergo in hyacinthis, nisi spes et desiderium cœlestis accipitur? *Manus* ergo sponsi hyacinthis plenæ sunt; quia boni operatores opera sua ad cœlum dirigunt, nihil inde nisi cœlestia sperantes.

Venter ejus eburneus, distinctus sapphiris.

In membris humani corporis nihil ventre fragilius, nihil tenerius, ideoque per ventrem fragiliores, in sancta Ecclesia et minus potentes accipiuntur, sicut sunt rustici et idiotæ; et tamen sunt

A eburnei, id est frigidi et casti. Ebur enim est os elephantis, quod animal dicitur castissimum et frigidæ naturæ. In sancta itaque Ecclesia simpliciores et minus scientes, castiores et continentiores esse solent. *Venter*, inquam, *distinctus sapphiris*. Sapphirus est lapis ⁹¹ crocci coloris, et significat beatam spem; quia qui venter sunt sponsi, pro spe ætherea operantur bona quæ faciunt.

Nec ille venter plenus dicitur, sed *distinctus sapphiris*, ita scilicet, ut inter sapphiros appareat eboris candor; quia sic cœlestia appetunt, ut inde terrena non derelinquant, quia per hæc ad illa ista perveniunt.

Crura illius columnæ marmoreæ, quæ fundatæ sunt super bases aureas.

B *Crura* sponsi, portatores sunt nominis ejus, ut sancti prædicatores, qui Christum portant per mundum et annuntiant coram regibus et principibus et aliis qui fortes sunt et recti; quia resistunt vitiiis et concupiscentiis hujus vitæ, qui sunt fundati *super bases aureas*, id est sententias prophetarum et apostolorum, qui firmæ bases dicuntur; quia nulla arte et nulla disputatione humanæ sapientiæ, yet altitudine cassati ⁹². Et auræ sunt, quia divina sapientia et doctrina refulgent; nihil in rebus sæcularibus auro pretiosius; nihil divina sapientia melius et charius per omnia convenienti et concordia.

Species ejus ut Libani, electus ut cedri.

C Libanus est mons miræ pulchritudinis in ornatu et speciositate arborum et nemorum; sic et dilectus meus cum omnibus membris suis in omni ornatu et convenientia ⁹³ decorus et candidus est.

34 *Guttur illius suavissimum, et totus desiderabilis.*

Huc usque de pulchritudine et convenientia corporis sponsi peroravit sponsa, nunc de divinitate ejus pauca intulit. Per guttur quippe omnem escam, sive dulcis sit sive amara degustamus; ita divinæ subtilitas intelligentiæ omnia cordis interiora discutit et examinat. Unde recte per sponsi *guttur* divinitas *illius* intelligitur, quod *suavissimum* dicitur, quia omnem dulcedinem divina dulcedo superat. Unde sequitur : *Et totus desiderabilis*; quia omne desiderium exsuperat, in quem desiderant angeli prospicere (*I Petr. i*).

Talis est dilectus meus, et ipse est amicus meus, filia Jerusalem.

Ecce descripsi vobis illum, de quo quæsisistis qualis esset, et ideo, quia *talis est amicus meus*, est in vera dilectione. Et quia sancti Patres de Christo a Virgine instructi sunt adhuc ad ipsius Christi investigationem in hunc modum ad ipsam loquuntur :

VARIÆ LECTIONES.

⁸⁹ Ms. Villar. interserit : Quia sancti doctores fluentis divinarum Scripturarum immorantur. *Columbæ super rivos aquarum resident, ut.* ⁹⁰ Ms. potuerunt. ⁹¹ Ms. ætherci. ⁹² Ms. cassari possunt. ⁹³ Ms. Villar. convenientia corporis.

Quo abiit dilectus tuus, 'o pulcherrima mulierum? quo declinavit dilectus tuus, et quæremus eum tecum?

Quare Christus specialiter dilectus Virginis dicitur, et quare ipsa mulierum pulcherrima, superius expositum est. Sed nota quod dicitur *abiit*. Abire longius ire est. Abit ergo, quando inquirentibus se multum tarde advenire videtur. Declinat, cum citius ad se quærentes redit. Sed abit et declinat ad tempus; ut majus ad se quærendum desiderium excitet. Bene autem dicitur *quæremus eum tecum*; quia, sine gloriosæ Virginis fide, qui Christum quærit, errare potest, proficere non potest. Ad hoc respondet Virgo, dicens:

CAPITULUM VI.

Dilectus meus descendit in hortum suum ad areolam aromatum, ut pascatur in hortis et lilia colligat.

Hortus Christi dicitur humana natura, in quam Christus specialiter abiit, quando eam sibi univit et in eam declinavit, quando se ipsum humiliando exinanivit (*Phil. 11*). Humana enim Christi natura plenam et perfectam habuit de Deo scientiam, quam Christus quasi hortum sibi præparavit et excoluit, quam virtutum germinibus consevit, quam merito⁸⁷ suæ custodiæ ab incursu malignorum spirituum defendit. Et bene *in hortum suum descendisse* dicitur, nam in horto sepeliri voluit, et primo Mariæ Magdalene in horto apparuit (*Joan. 19 et 20*). Descendisse autem dicitur, quia de superioribus in hortum, quem humili loco plantaverat, venit. *Ad areolam aromatum*; anima Christi areola intelligitur, quæ disciplina cœlesti exulta est et diligenter composita; *ut pascatur in hortis*, id est ut sanctorum studiis delectetur. *Et lilia colligat*, id est a sanctis castitatem et sanctitatem recipiat. Et quia dilectus meus pascitur in hortis:

Ego dilecto meo, et dilectus meus mihi.

Ego dilecto meo gratam mansionem præparo; et dilectus meus mihi cœleste præmium vel gratiam perfectorum. Et quia ipse in me habitat, et me in se habitare facit, sicut ipse ait: « Ego in vobis et vos in me (Joan. 14). »

Qui pascitur inter lilia.

Id est non curat nisi sanctos innocentia albos, candidos castitate, redolentes bona opinione. Christus **35** Virgini reddens vicem commendationis, ait:

Pulchra es, amica mea, suavis et decora, sicut Jerusalem.

Pulchra es fide, suavis spe, decora charitate, sicut Jerusalem. Jerusalem interpretatur pacis visio. Quid igitur verius Jerusalem quam gloriosa Virgo, in qua pax pectoris et pax æternitatis? Hæc est arca

A Noe in qua pacatæ sunt bestię, quia in ea non fuerunt cogitationes inordinatæ.

Terribilis ut castrorum acies ordinata.

Quia in vita, multis freta virtutibus, et in morte angelorum vallata agminibus. Et sicut terribilis facta est suis virtutibus hæreticorum interimens errores, dæmonum suggestiones repellens, etiam ⁸⁸ in assumptione, eorundem angelorum fulta est præsidii et sanctorum coronata choris. Et ne Virgo crederet in præsentem per Scripturarum investigationem et evangelicam contemplationem se plenarie comprehendere Deum, ait Christus:

Averte oculos tuos a me, quia ipsi me avolare fecerunt.

Licet pulchra, licet amica mea sis, tamen *averte oculos tuos a me*, quasi diceret: Ego dedi tibi oculos columbinos, quibus me intueri et arcana Scripturarum valeres penetrare, sed cave ne illos intendere ad me videndum plenarie velis in præsentem vita, quia in præsentem non potes. Unde dicit ad Moysen: « Non enim videbit me homo et vivet (*Exod. xxxiii*). » Quando vero assumpta ad me perveneris, tunc me, aperta visione, videbis. Quod autem dicitur, *quia ipsi me avolare fecerunt*, non putandum quod Deus quærentes se deserat, et ab illis recedat, cum ipse præcipiat: « Quærite et invenietis (*Matth. vii*); » sed ita accipiendum est, quia quanto magis quisque divinitatem Dei perscrutari voluerit, eo amplius intelliget quod inscrutabilis et incomprehensibilis sit. Et hoc est quod Psalmista ait: « Accedet homo ad cor altum, et exaltabitur Deus (*Psal. lxxiii*), » ⁸⁹ quia quantum sit comprehendi non potest. Et quamvis plenarie me videre non possis, tamen

Capilli tui sicut grex caprarum, quæ apparuerunt de Galaad.

Capilli tui, id est cogitationes tuæ quæ procedunt a spiritali capite, id est a mente, sunt *sicut grex caprarum*, id est sicut motus contemplationis, qui per capras figurantur, ut superius dictum est. *Quæ apparuerunt de monte Galaad*; quia tales motus de eminentia humanæ conditionis procedunt, et multiplex testimonium veritati asserunt ⁹⁰.

Dentes tui sicut greges ovium, quæ ascenderunt de lavacro.

Id est, exercitia tua in sacris Scripturis sunt *sicut greges ovium*, id est pertinent ad spirituales intellectus, qui per oves figurantur, propter simplicitatem et puritatem. *Quæ ascenderunt de lavacro*; quia tales intellectus a carnali intelligentia purgati, ab imaginibus defæcati, ascenderunt ad contemplationem Dei.

Omnes gemellis fetibus, et sterilis non est in eis.

Quia tales intelligentiæ etiam bonam concipiunt intentionem, et honestam pariunt actionem; unde

VARIÆ LECTIONES.

⁸⁷ Ms. Muro. ⁸⁸ Ms. Villar. et in pro etiam. ⁸⁹ Ms. Villar. hic interserit sequentia: quasi dicat, licet ad intuentium Deum se sublevet, exaltabitur Deus; quia, etc. ⁹⁰ Ms. afferunt.

et sequitur : *Et sterilis non est in eis, in bonis scilicet operibus.*

36 *Sicut cortex mali punici, sic genæ tuæ absque eo quod intrinsecus latet [occulis tuis].*

In genis diximus superius significari castam Virginis verecundiam; in cortice mali punici intelligimus memoriam passionis Christi. *Genæ* ergo Virginis erant *sicut cortex mali punici*, quia ipsa non erubescerat crucem Christi. Unde Apostolus : « Nolite erubescere crucem Christi, neque me vinctum ejus (II Tim. 1). » Et hæc quidem magna sunt quæ in aperto sunt; sed maxima illa quæ sunt intrinsecus, hoc est, quæ in futuro Virgini sunt reservata. Et quamvis multæ sunt animæ sanctæ quæ mihi spiritualiter adherent, tamen una est quam specialius diligo propter simplicitatem et virtutum perfectionem; hanc intelligo gloriosam Virginem, et hoc est quod ait :

Sexaginta sunt reginæ, et octoginta concubinæ, et adolescentularum non est numerus.

Reginæ sunt doctores Ecclesiæ, qui merito fidei et scientiæ amplexibus æterni Regis digni sunt et spirituales filios Deo pariunt, et se ipsos bene regunt. Audi reginam bene se regentem et filios Deo parturientem : « Filioli, inquit, quos iterum parturio, donec Christus formetur in vobis (Gal. 1v). » Bene quidem per sexagenarium reginæ istæ designantur, qui ex denario et senario multiplicatus perlicitur. Per denarium decem præcepta legis, per senarium operis perfectio designatur, quia sex diebus opera sua perfecit Deus (Gen. 1). *Et octoginta concubinæ.* Concubinæ sunt, qui non sunt casti, id est qui non vera et sola dilectione Dei annuntiant Evangelium; sed propter terrena lucra aut pro humana laude. Sed mirum est cur per octogenarium numerum hoc tale designatur, cum hic numerus perfectissimus in omnibus divinæ Scripturæ locis invenitur, illi autem imperfecti et pravi comprobantur. Ideo puto quod licet imperfecti sint, perfectionem tamen in vultu per hypocrisis ostendunt et ore, qui, cum sint nequissimi, alios tamen per Evangelium generant ad perfectionem, de quibus Salvator : « Attendite a falsis prophetis, etc. » (Matth. vii). « Ipse quoque Satanas transfiguratur se in angelum lucis (II Cor. xi). » *Et adolescentularum non est numerus.* Adolescentulæ jam in Christo renatæ, quæ deposita primi hominis vetustate in Christo renovatæ sunt necdum nobiles necdum toro regis aptæ; quia necdum ad prædicationem de Christo pervenerunt. *Quarum non est numerus;* quia non est numerus animarum in Christo credentium, sed soli Deo cognitis. Et quamvis tot sint reginæ, tot concubinæ, tot adolescentulæ; tamen

Una est columba mea, perfecta mea, una est matris suæ, electa genitrici suæ.

Una est columba mea speciali simplicitate, perfecta mea virtutum plenitudinæ; una est filia scilicet

A matris suæ, electa genitrici suæ, videlicet Synagogæ, de qua descendit Christus secundum carnem; et ideo mater ejus dicitur. Hæc specialis fuit virgo Maria inter omnes dignissima, inter omnes unica, inter omnes benedicta.

Viderunt eam filiæ Sion, et beatissimam prædicaverunt, reginæ et concubinæ laudaverunt eam.

Filiæ Sion, id est animæ sanctæ, quæ jam per fidem et spem sunt in speculatione, *viderunt eam et beatissimam prædicaverunt.* Non beatam dixerunt, sed beatissimam prædicaverunt, quæ Dei Filium genuit, quæ virgo permansit, humilitate prædita, virginitate beata, reverentia laudabilis, obedientia spectabilis. Et nota quod superius vocavit adolescentulas eas quas modo vocat filias. *Sion reginæ*, ut superius dictum est, vocantur doctores Ecclesiæ, qui suæ prædicationis præconio Virginem laudant, beatissimam prædicant, filias Sion ad ejus imitationem invitant. *Et concubinæ laudaverunt eam.* Concubinæ, ut dictum est, dicuntur illi qui intuitu **37** favoris humani, vel terreni emolumenti Dei gloriam præconantur, nec laudes Virginis Matris silent ¹¹ laudantes in hunc modum :

Quæ est ista, quæ progreditur quasi aurora consurgens ?

Quantæ dignitatis est, quæ cum tanto honore et cum tanta gloria progreditur, ut merito suæ pulchritudinis auroræ comparetur? *Progreditur*, inquam, de virtute in virtutem (*Psal. LXXXIII*) *quasi aurora*, quia sicut aurora solem super terram lucentem mundo inducit, sic virgo Maria quasi celestis aurora Solem justitiæ mundo parit. Aurora solem antecedit, sed ipsa tamen a solis virtute procedit; sic Virgo veri luminis prævia, id est Solis justitiæ est prænuntia; sed tamen ab ipso spiritali gratia est illuminata. Et vere *quasi aurora consurgens*, id est tota simul surgens; quia tota fuit sancta et corpore et spiritu splendens.

Pulchra ut luna, electa ut sol.

Nam sicut luna noctem irradiat, ita hæc exemplo nos illuminat, Solem justitiæ pariendo, tenebras nostræ ignorantie eliminat. Et sicut luna illuminatur a sole, sic Virgo illustratur veri solis claritate. Et sicut *pulchra est ut luna*, imo plus quam luna, quia luna aliquando deficit, ista semper proficit; luna decrescit, ista semper crescit; luna aliquam in se habet maculam, ista nullam, ideo *electa ut sol*, qui in se nullum habet defectum luminis. Sicut sol omnibus mundanis antefertur, sic ista omnibus creaturis præfertur et ipsum verum solem imitari nititur vivendo in omni humilitate, mansuetudine, justitia et sanctitate. Et sicut sol sui cursus solitas non mutat habenas, sic beata Virgo propositum, quod semel arripuit, non mutavit.

Terribilis ut castrorum acies ordinata.

Quibus terribilis? Principibus tenebrarum, diabolo et angelis ejus. Hos terret et pungit, et pro

VARIE LECTIONES.

¹¹ Ms. Villar. pro silent habet diffidentur.

suorum famulorum erectione sæpe improbos re-
perimit et retundit malignantium insultus. *Terribilis*,
inquam, hæreticis, quos tua virtute confundis, et
perfidis, quorum errores a tuis delectationibus⁹⁸
avertis. *Ut castrorum acies ordinata*, id est ita fide,
spe et dilectione munita, ut nullis tentationibus ini-
mici valeat penetrari. Nota quod reginæ vocaverunt
eam auroram, lunam et solem, et ordinatam ut
castrorum aciem, Christus autem vocat hortum
suum, dicens :

*Descendi in hortum meum, ut viderem poma con-
vallis.*

Quasi diceret: Quia talis est Virgo jam huma-
natus sum in virginalis uteri thalamo⁹⁹. Hic est
hortus in quo spirant virtutum aromata, in quo
redolent patientiæ rosaria. Hic est hortus fructibus
redundans, copiis exuberans, flore virginitatis ver-
nans, quem non venti tangit austeritas, ubi molli-
oris auræ gratia indesinenter aspirat, et vernalis
smœnitas allicit intuentes. Et nota quod, ubi ha-
bemus in littera nostra *meum*, quidam codices
habent *nucum*, quod eleganter convenit Virgini glo-
riosæ. Nux quippe habet amarum corticem, testam
duram, nucleum dulcissimum; ita Virgo mater exte-
rius habuit carnis infirmitatem et duram testam,
id est fidei firmam constantiam, et virginitatis
perseverantiam, et dulcissimum nucleum Christum
quia mundo parit Christum, ex quo data est nobis
dulcedo æternæ beatitudinis. Sic ergo Christus de-
scendit in Virginem per incarnationis suæ humili-
tatem, ut videret, hoc est videre faceret *poma con-
vallis*, id est **38** fructus qui in humilitate condiun-
tur. Dicitur autem Deus aliquid videre, id est ali-
quid videri facere, juxta quod ad Abraham dictum
est: « Ego cognovi, » id est alios cognoscere feci,
« quod timeas Deum (Gen. xxii). »

*Et inspicerem si floruisset vinea, et germinasset
mala punica.*

Id est, considerarem quomodo Ecclesia per or-
bem diffusa in virtutibus floret, et illos sollicite in-
spicerem qui jam maturi sunt ad perferenda mar-
tyria. Hæc enim omnia magnam vigilantiam, et solli-
citudinem, et dilectionem quam habet erga Eccle-
siam commendant.

*Nescivi, anima mea conturbavit me propter qua-
drigas Aminadab.*

Ita Christus venit in carnem et de me assumpsit
carnem, dicit Virgo, sed antequam veniret in me,
nescivi ipsum scilicet venturum in me. Sciebam
ipsum nasciturum de virgine, sed qua nesciebam.
Et hoc est quod dicit *nescivi* Filium Dei, scilicet
de me nasciturum ante angeli adventum; unde et ad
sermonem ipsius angeli: *Anima*, inquit, *mea contur-
bavit me*, quia cogitabam qualis esset ista salutatio.

A Hoc est quod in Evangelio legitur. « Quæ cum au-
disset turbata est in sermone ejus et cogitabat qua-
lis esset ista salutatio (Luc. 1). » Et hoc *propter qua-
drigas Aminadab*. Nota quatuor fuisse per quæ
Christus venit in virginem Mariam, humilitas,
charitas, misericordia, prudentia. Venit enim in
summa humilitate Filius Dei ad Virginem, ut tanta
esset humilitas in Redemptore, quanta fuerat super-
bia in primo parente, ut se erigeret contra suum
Creatorem; tanta humilitas in Dei Filio, quod se
inclinaverit⁹⁹ usque ad miseræ carnis nostræ as-
sumptionem (Phil. 11). Mulier prima voluit se
æquare Deo, se humilem Dei ancillam professa
est gloriosa Virgo. Similiter ex summa charitate
B Filius Dei inclinavit se⁹⁹. Quæ enim est major cha-
ritas, quam Filium Dei venire in mundum ut redi-
meret servum,⁹⁹ ut sanaret ægrotum? Similiter
summa pietas et misericordia incarnavit Filium
Dei. Quæ enim major pietas et misericordia quam
Deum se exinanire et servi formam accipere (*ibid.*),
quam episcopum opus suum eripere de lacu fœcis et
miseræ (Psal xxxix). Et summa etiam prudentia
fuit, quod se Dei sapientia incarnavit, ut homo ho-
minem redimeret. Hæc quatuor humilitas, charitas,
misericordia, prudentia, fuerunt quasi quædam
quadrigæ per quam incarnatus venit ad nos Dei
Filius. Hæc autem quatuor admirata est Virgo in
sermone angelico, humilitatem, charitatem, mise-
ricordiam et prudentiam, quæ Christus exhibuit
nobis cum carnem assumpsit in virginali utero.
Hæc autem dicuntur quadrigæ Aminadab, id est
Christi. Aminadab pronepos fuit Judæ patriarchæ,
per quem generatio Christi contexitur, qui inter-
pretatur *populi mei spontaneus*. Et significat Chri-
stum qui populo suo spontaneus fuit, quia, cum
esset Deus, se ipsum pro ipso tradidit. Sed quasi
ad Virginem turbatam in sermone suo respondeat
angelus, sequitur :

*Revertere, revertere, Sunamitis [Sulamitis], rever-
tere, revertere, ut intueamur te.*

Revertere ad te: « Ne timeas, invenisti enim gra-
tiam apud Dominum (Luc. 1). » *Revertere ad Scri-
pturas*, ut de Scripturis quæ dico intelligas. « Quia
ecce concipies in utero, et paries Filium, et vocabis
nomen ejus Emmanuel (*ibid.*). » Et quæ prius fuisti
Sunamitis, id est captiva sub onere legis (Sunami-
tis enim *captiva* interpretatur), revertere ad liber-
tatem evangelicæ dignitatis. Et quæ ignoras hujus
conceptionis speciem, ab hac ignorantia revertere
ad modi concipiendi cognitionem. « Spiritus » enim
« sanctus superveniet in te et virtus Altissimi
obumbrabit tibi (*ibid.*). » *Ut intueamur te* **39** non
solum per scientiam vel gratiam, verum etiam per

VARIÆ LECTIONES.

⁹⁸ Ms. *idem*, pro delectationibus habet dilectoribus, atque sic etiam legendum est. ⁹⁹ Ms. *Tornacense*
ideo homo natus sum, *Villariense autem sic*: humiliatus in virginalis uteri thalamo. ⁹⁹ Ms. *Villar.* exina-
niverit. ⁹⁹ Incarnaverit. ⁹⁹ *Idem ms. hic inserit*: et vulneraret medicum, ut, etc.

incarnationis præsentiam. Vel possunt esse verba sanctorum spirituum assumptionem Virginis desiderantium. Quod dicitur *revertere, revertere*, quasi dicant: Primo *revertere* a captivitate mundi, quia captivitate mundi non debes subijci, per quam captivi a captivitate sua sunt soluti. Secundo *revertere* ab onere sive corruptione carnis, quia sicut immunis es a corruptione peccati, sic ad immortalitatem transire debes absorpta mortalitate per gratiam Dei. Tertio *revertere* ad libertatem filiorum Dei (*Rom. vi*), quia sicut nunquam regnavit peccatum in tuo mortali corpore, sic digna es perfrui eadem spiritus libertate in carne virginali qua fruuntur in spirituali scientia⁹⁷ angeli, ab ipsa sui creatione sive potius confirmatione. Quarto *revertere ut intueamur te*, a dignitate angelorum ad superexcellentiâ jam beatificatorum spirituum. Quia sicut in faciem Filii tui desideramus prospicere, sic in specie et pulchritudine tua vultus defigere volumus, et luce vultus tui illustrari omnibus modis satagimus. Et quasi Christus, hæc loquens, sermonem dirigeret ad Spiritum sanctum, sequitur:

CAPITULUM VII.

Quid videbis in Sunamite, nisi choros castrorum?

Chori castrorum sunt conventus virtutum, quæ in Virgine ordinantur, quibus Virgo contra vitia dæmones et hæreticos munitur. Et nota quod chori sunt caenantium, castra vero pugnantium. In Virgine ergo fuerunt chori caenantium quantum ad consonantiam virtutum, castra vero pugnantium secundum quod Virgo circumsepta et sanctis disciplinis instructa vitiorum et dæmonum repellebat insultus. Et adhuc ad Virginem Christus sermonem dirigens, ait:

Quam pulchri sunt gressus tui, in calceamentis, filia principis!

Gressus tui, gloriosa Virgo, sunt nobilitas, virginitas, fecunditas; nobilitas generis, integritas carnis et mentis, fecunditas prolis. Calceamenta sunt affectus, effectus, profectus, excessus; affectus in meditationibus, effectus in operationibus, profectus in desideriis, excessus in gaudiis. Tu autem es principalis filia principis, Dei videlicet qui est Princeps principum et Dominus dominantium, quia te specialiter per gratiam genuit, specialiter informavit; ita tamen Dei filia, quod et ejus Mater intacta. Vel per pedes et gressus intelliguntur mentales affectus, qui omnino purgati fuerunt et decorati in incarnatione Christi. Per calceamenta figuratur incarnatio divina.

Calceamentum enim solet fieri de pellè mortui animalis, nec tota pellis cedit in calceamentum hominis; sed potius pars pellis. Humana autem natura mortificata erat per pœnas et culpam.

Hanc pellem humanæ pœnæ assumpsit Christus

A quantum ad naturæ substantiam, sed non totam quantum ad naturæ circumstantiam, quia ita assumpsit pœnam, quod non culpam. Sic ergo quasi calceamentum applicuit, quando humanam naturam assumpsit. Prosequens autem pulchritudinem Virginis, ait:

Juncturæ femorum [feminum] tuorum, sicut monilia.

Femora solent esse generationis signa. Junctura autem femorum nihil aliud intelligitur, quam concordia duarum fecunditatum quæ fuerant in Virgine: una mentis, altera ventris. Et hæc junctura fuit sicut monile, id est habuit secum comitem duplicem, virginitatem **40** carnis et virginitatem mentis. Per monile solet notari castitas. Monile enim solet apponi pectori ad ornandum, et in castitatis signum; unde dicitur monile, id est mœnens castitatem. Est ergo sensus: *Juncturæ femorum tuorum sicut monilia*, id est sicut tu prædita es duplici fecunditate, ita duplici virginitate.

Quæ fabricata sunt manu artificis.

Id est, Dei omnipotentis cujus largitate omnis virtus collata est Virgini, vel *manu artificis*, id est Filio Dei. Ipse enim est manus Dei Patris, per quem fecit et sæcula (*Hebr. 1*).

Umbilicus tuus crater tornatilis, nunquam indigens poculis.

Sicut in viro vis concupiscendi sedem habet in lumbis, sic in femina vis concupiscendi in umbilico. *Umbilicus* etiam est in medio ventris. Per umbilicum igitur Virginis, intelligitur vis intelligendi⁹⁸, qua Deum dilexit scilicet charitas. Hæc in Virgine fuit quasi crater; quia, ea mediante, Virgo mundo lætitiæ vinum propinavit, de quo dicitur: « Calix meus inebrians quam præclarus est (*Psal. xxii*). » Et alibi: « Vinum ædificat cor hominis (*Psal. ciii*). » Et bene *crater tornatilis* dicitur, quia torno facilius operamur. Et ipsa Virgo, sine omni difficultate, sine omni illecebra, sine omni carnis angustia, concepit et peperit. *Nunquam indigens poculis*. Minus dicit et plus significat, id est, plenus poculis, quia in mundo propinant vinum dilectionis, vinum salutis, vinum lætitiæ, poculum vitæ. Nec mirum si umbilicus tuus talis est, quia,

Venter tuus sicut acervus tritici, vallatus liliis.

Eleganter venter Virginis comparatur acervo tritici, quia de ipso processit granum frumenti, quod cadens in terram et mortuum, multiplicem fructum attulit (*Joan. xii*); ex quo processit in Ecclesia Dei multiplicata seges fidelium et credentium. *Venter*, inquam, *vallatus liliis*, quia etsi plenus fecunditate, decoratus tamen virginitate.

Duo ubera tua, sicut duo hinnuli capræ gemelli.

Duo ubera Virginis possunt intelligi caro et anima ipsius, quia caro ab omni concupiscentia mundata et virginitate decorata; et anima virtu-

VARIÆ LECTIONES.

⁹⁷ Idem ms. Villar., pro scientia, habet substantia. ⁹⁸ Ms. Villar., pro intelligendi habet diligendi.

tum deliciis referta in quibus (quia Christus delectatus est) fuerunt ei quasi ubera a quibus contraxit specialiter et jucunditatis et dilectionis pabula. Illa fuerunt quasi *hinnuli capreae*. Caprea Christus est, quia sicut animal illud perspicuitate intuitus insignitur et in altis commoratur, sic Dei Filius in coelestibus habitat, et omnia sua sapientia penetrat. Hujus duo hinnuli sunt corpus et anima Christi; quia sicut hinnuli a caprea procedunt nec ab ea recedunt, imo etiam comitantur ejusque uberibus lactantur, sic caro Christi ab ipso Christo formata animaque creata ipsum sequuntur euntem in caelum, et ab uberibus divinitatis ejus delectabiliter pascentur⁹⁹. Præter hæc omnia

Collum tuum sicut turris eburnea.

Id est, doctrina tua qua instruxisti evangelistas, fuit firma et in nullo vacillans, in nullo dubitans, simpliciter docens, nihil falsitatis admiscens, et in omni sanctitate et sanctimonia docens. Ebur enim castitatem et munditiam in Scripturis significat. Similiter

¶ *Oculi tui sicut piscinæ in Hesebon, quæ sunt in porta filiae multitudinis.*

Oculi Virginis dicuntur vita contemplativa, et vita activa, in quarum altera scilicet activa, videt quid agendum; in altera videlicet contemplativa, quid diligendum. Istæ comparantur piscinis; quia et Virginem spirituali refectioe satiant, et a macula peccati liberant. Hæc sunt in *Hesebon*, id est in *cingulo mæroris*: hæc enim est interpretatio hujus nominis. Virgo enim quantum ad activam vitam vallatur cingulo mæroris, pro diuturnitate laboris et miseris, et quantum ad contemplativam pro dilatione patriæ. *Quæ piscinæ sunt in porta filiae multitudinis*. Sancta Ecclesia recte dicitur multitudinis filia, quia numerositatem gentium quotidie colligit. Hæc porta est fides vel lavacrum baptismi, per quod patet aditus in Ecclesiam Dei. In porta ergo filiae multitudinis sunt istæ piscinæ; quia per fidem Ecclesiæ comparantur prædictæ vitæ. A simili:

Nasus tuus sicut turris Libani, quæ respicit contra Damascum.

Per nasum figuratur Virginis discretio, qua discernebat fetorem vitiorum ab odore virtutum. Hinc¹⁰⁰ comparatur turri Libani, quia tanquam turris defendebat¹ ab incursibus malignantium. Et bene turri Libani similis dicitur. Libanus enim *candidatio* interpretatur, quia eam candore virginis venustabat et contra vitia defendebat. Hæc contra Damascum respicere dicitur. Damascus enim *sanguinis potus* vel *sanguinis oculus* interpretatur, ideo significat voluptates et illecebras carnis, per

A quod insinuatur quod discretio Virginis contraria erat voluptatibus et illecebris.

Caput tuum ut Carmelus, et comæ capitis tui sicut purpura regis juncta canalibus.

Carmelus qui et Chermel dicitur mons est, et interpretatur *cognitio circumcisionis* et significat Christum qui vera circumcisione fideles suos ab omnibus vitis circumcidere novit. Et est caput Virginis, cujus comæ sunt omnes fideles. Quæ comæ tinctæ sunt *sicut purpura regis*, quia sanguine veri regis decorantur. *Juncta canalibus*. Per purpuram Christi passio, per canales corda nostra significantur. Quia, sicut per canales aqua decurrere solet, ita per corda nostra compunctio ex recordatione passionis Christi. Jungitur itaque purpura regis, id est passio Christi canalibus, id est humilibus cordibus nostris, quando ipsis intimis cordibus nostris vera charitate Christo passo compatimur, quia, si compatimur, et conregnabimus (II Tim. 11). Et ideo:

Quam pulchra es et quam decora, charissima, in deliciis!

Quam pulchra es exterius per activam vitam, et *quam decora* interius per contemplativam! *charissima* in deliciis, id est in dilectione Dei et proximi; quia

Statura tua assimilata est palmæ, et ubera tua botris.

Palma horridam quamdam radicem habet, asperum corticem, roboris firmitatem, stipitis proceritatem, pulchra in culmine, delectabilis in flore, dulcis in fructificatione. Solet etiam deferri in signum victoriæ. Statura ergo Virginis gloriosæ, **¶** id est processio vitæ ejus assimilatur palmæ. Ipsa enim processit de radice horrida, id est de peccatrice Synagoga tanquam de spina rosa. Asperum habuit corticem, quia quantum ad sæcularem honorem fuit firma, quantum ad divitias temporales, paupercula; sed firmitatem habuit roboris per constantiam mentis. Erecta fuit in stipite, quia ad cœlum suspensa animi intentione.

Pulchra in culmine, in virginitatis et humilitatis celsitudine, delectabilis in flore; quia sine concupiscentia concepit florem campi, et liliuni convallium. Dulcis in fructificatione, quia sine pœna² peperit mundi Redemptorem. Hæc nobis proponitur in signum victoriæ et exemplum, ut, sicut ipsa vicit mundum, peccatum, diabolus, ita et nos vincamus juxta posse nostrum. *Et ubera tua botris*, quia, ut superius diximus, ubera Mariæ dicuntur virginitas et humilitas, in quibus delectatus est Christus: quæ nobis proposita sunt ad informandum et instruendum ut sequamur vestigia ejus Et compa-

VARIÆ LECTIONES.

⁹⁹ Ms. Villar hic adjungit: quas nunquam dimisit ex quo assumpsit, quidquid enim boni habet anima vel caro, habet a Dei Verbo. Sic ergo, duo ubera Virginis, sunt sicut duo hinnuli capreae quos Virgo in corpore et anima corpori et animæ Christi est conformata. ¹⁰⁰ MS., hæc. ¹ Idem ms., eam defendebat.

² MS., pro pœna habet dolore.

rantur botris : quia botrus in flore parit odorem, in fructu dulcedinem. Calefacit etam et reficit : sic virginitas et humilitas Virginis fragrant odore bonæ opinionis, fructum dulcedinis propinant³, calefaciunt in amorem, et relucunt ad spiritualem satisfactionem. Et sicut descendi in te palmam, ita ascendam in palmam, id est crucem. Loquitur ergo ad sponsam de passione sua, et revelat ei consilium suum quod ab æternis temporibus erat apud Patrem dispositum, quod Virgini celare noluit. Et hoc est quod ait : *Dixi*, id est æternaliter et incommutabiliter statui. *Ascendam in palmam*, id est in crucem. Palmam dicit, quia signum triumphale est contra omnem potestatem inimici. *Et apprehendam fructum ejus*. Fructus palmæ illius totus mundus dignoscitur esse per crucem redemptus : unde idem Salvator ait : « Si exaltatus fuero a terra, omnia traham ad me ipsum (Joan. xi). » Et hoc est quod dicitur :

Dixi, ascendam in palmam, et apprehendam fructus ejus.

Unde et sequitur :

Et erunt ubera tua, sicut botri vineæ.

Postquam Christus passus est, et per resurrectionem et ascensionem et sancti Spiritus missionem dilatata est fama nominis Christi : ubera Virginis, id est numilitas et virginitas emiserunt odorem bonæ opinionis ; Virginis imitatores exemplo reficiendo, et ad amorem ejus inflammando. Vel duo ubera dicuntur duo brachia charitatis, quibus Christum dilexit Virgo, quæ in passione fuerunt quasi botri ; quia dilectio Virginis in passione Filii magis flagrat per apparitionem, et eam sobrie inebriavit per dolorem. Et tunc :

Et odor oris tui sicut odor malorum.

Id est, fama et opinio operum tuorum erunt sicut odor malorum : quia veniet ad maturitatem, et aliis exhibebunt suavissimum odorem.

Cultus tuum sicut vinum optimum.

Id est, meditatio tua in Scripturis per quam formatur verbum sanctæ institutionis, et spiritualis cibus sacræ Scripturæ trajicitur in stomachum mentis ; est sicut vinum optimum, id est comparatur vino optimo ; quia et sobrie inebriat et a curis temporalium liberat. Cum hæc diceret Christus, quasi verba interrumpere, sequitur :

43 *Dignum dilecto meo ad potandum, labiisque et dentibus illius ad ruminandum.*

Quia meditatio mea in Scripturis ita placet Deo dilecto meo, sicut alicui placet poculum odore et sapore, *labiisque et dentibus illius ad ruminandum*. Per labia doctores, et per dentes prædicatores intelliguntur, qui in sacra Scriptura suam habent meditationem. Nec absurdum est, quia cum vinum potetur et non ruminetur quod magis ad cibum quam ad potum pertinet. Nam sancti doctores spi-

rituale vinum ruminant, quando spiritualia præcepta diligenter inquirunt, et crebra meditatione investigant atque invicem conferunt. Sic ergo vinum optimum propino dilecto meo. Et hoc est quod sequitur :

Ego dilecto meo, et ad me conversio ejus.

Ego dilecto meo propino sanctæ meditationis poculum, et ad me conversio ejus per adjutorium ; quia sine eo nihil facere possum. Et quia meditatio mea in sacra Scriptura nullum habet vigorem sine inspiratione tua, ideo,

Veni, dilecte mi, egrediamur in agrum.

Veni ad me per sacræ Scripturæ revelationem, et sic egrediamur in agrum, id est in sacræ Scripturæ scrutinium. Et nota quod eleganter sacra Scriptura ager dicitur, quia sicut in agro pullulat florum diversitas, herbarum varietas ; sic in sacra Scriptura sententiarum pluralitas. Sententia illa quæ ad castitatem monet, lillii tenet imaginem ; quæ ad martyrii patientiam, rosæ gerit similitudinem ; quæ ad pœnitentiam, violæ repræsentat speciem.

Commoremur in villis.

Commoremur in villis, id est in obscuris libris diligens adhibendo studium, ut ex fumo eliciamus lucem, ex nocte solem, ex obscuro splendorem. Eleganter autem villæ obscuros libros sacræ Scripturæ significant ; quia, sicut in villis non est frequens strepitus hominum, nec tantus tumultus civium, quantus in urbibus et civitatibus ; sic in obscuris sacræ Scripturæ locis non tanta perstrepsit garrulitas hominum quam in apertis locis. Obscura enim sacræ Scripturæ loca longe sunt relegata a vulgari intellectu⁴, et sic :

Mane surgamus ad vineas, videamus si floruit vinea, si flores fructus parturiunt, si floruerunt mala punicea.

Mane surgamus ad vineas, id est ad spiritum litteræ surgentes, ab historia ad mysticum sensum, accedamus ad sacras Scripturas ; in quibus virent frondes historiæ, redolet flos allegoriæ, satiat fructus tropologiæ. Et hoc mane, id est per diluculum spiritualis intelligentiæ. Et sic videamus, id est experiamur, hoc est me experiri facias, si floruit vinea, id est sacra Scriptura in me per allegoricum sensum. Si flores fructus parturiunt, per moralem intellectum ; quia, sicut post florem sequitur fructus, sic moralis intellectus post allegoricam interpretationem ad nostri informationem. Si floruerunt mala punicea. Malum puniceum exterius habet corticem, interius continet granorum plenitudinem. Hæc est sacra Scriptura, quæ exterius repræsentat corticem litteræ, interius continet fecunditatem spiritualis intelligentiæ. Malum ergo puniceum in mente floret, quando hominem spe æternæ beatitudinis sacra Scriptura ad patientiam⁵ monet. Robur enim et rubeum quod exterius

VARÆ LECTIONES.

³ Ms. addit : imitatoribus Virginis. ⁴ Ms. Villar. apponit, Virgo. ⁵ Ms. intelligentia. ⁶ Ms. Villar.

malum punicum demonstrat, tolerantiam passionum designat.

Ibi dabo tibi ubera mea.

Id est, in ipsa meditatione Scripturæ manifestabo duplicem charitatem, qua te diligo secundum quod Deus es, et secundum quod homo. Ex frequenti enim sacræ Scripturæ meditatione inardescit charitas; ibi enim invenitur quod nobis contulit Christus secundum quod Deus et secundum quod homo.

Mandragoræ dederunt odorem suum in portis nostris.

Quid per mandragoras, herbam scilicet medicinalem et odoriferam, nisi perfectio virtutum gloriosæ Virginis intelligitur? Quæ dum exempla bonorum operum circumquaque per bonam famam tribuit, quasi odorem quo ægroti sanantur, aspergit. Et hoc in portis, id est in virtutibus, quæ sunt portæ ad vitam. Nec solum mandragoræ dederunt odorem suum, sed et

Omnia poma nova et vetera, dilecte mi, servavi tibi.

Hoc est, præcepta vel sententiæ vel promissa Novi et Veteris Testamenti *servavi tibi*, id est ad nomen tuum et in te per te implenda esse intellexi. Scio enim omnia quæ in Veteri Testamento annuntiata sunt, non nisi tua auctoritate posse impleri. Per poma autem sacrarum Scripturarum sensus intelliguntur, qui dum a sanctis Patribus ad nos perveniunt et creduntur, quasi quemdam odorem per intellectum pariunt et mentem spiritualiter ^C reficiunt. Ergo, o Christe, tu qui modo es in sinu Patris, assume formam hominis.

CAPITULUM VIII.

Quis mihi det te fratrem meum sugentem ubera matris meæ, ut inveniam te foris?

Sed quis mihi det te fratrem meum, id est, quis afficere poterit, ut particeps meæ naturæ existens frater appelleris; te, inquam, sugentem ubera matris meæ, hoc est assumentem omnia, quæ humanæ naturæ sunt absque peccato nisi Deus Pater? Mater Virginis Synagoga dicitur, de qua descendit et Christus. Sugere ergo ubera Matris virginis est sugere ubera Synagogæ. Introducitur autem hic virgo Maria loquens secundum statum, in quo erat quando respondens angelo, ait: « Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum (Luc. 1). » Et quis etiam det *ut inveniam te solum foris*, id est ut agnoscam in humana natura incarnatum de mea substantia? Quasi enim Deus intus erat cum in sinu Patris latebat; sed foris inventus est, cum se mundo visibilem præbuit.

Et deosculer te, et jam me nemo despiciat.

Deosculer te, id est multum delecter in te et tu delecteris in me: *et nemo jam me despiciat*, sicut prius, ⁴⁵ antequam venires in me. Quia ante Filii

Incarnationem nullius momenti esse videbatur; sed post conceptionem et partum in magno honore est habita; non solum ab hominibus sed etiam ab angelis; quia inter mulieres benedicta, imo super choros angelorum exaltata. Et cum in carne veneris.

Apprehendam te, et ducam in domum matris meæ.

Apprehendam te, id est summa dilectione amplectar, *et ducam in domum matris meæ*. Mater Virginis Synagoga est; ejus Synagogæ domus et cubiculum vetus est lex in qua habitat. In hanc ergo domum sive cubiculum introducit eum Virgo Maria: quando omnia quæ de eo in Veteri Testamento scripta sunt diligenter considerat et intelligit veraciter in Christo completa. Et hoc est quod sequitur:

Ibi me docebis et dabo tibi poculum ex vino conditum, et mustum malorum granatorum meorum.

Ibi, id est in Veteri Testamento *docebis me*, id est aperies mihi sensum ut intelligam omnia quæ in lege, prophetis et psalmis scripta sunt de te. *Et dabo tibi poculum ex vino conditum*. Poculum vino conditum dedit virgo Maria Christo, quando Novum Testamentum consonare Veteri intellexit in ipso. Et quasi vino poculum condidit; quia dulcedinem Evangelii testimoniis legis quæ aspera est, ut robustius teneatur, tingendam esse cognovit. Et præterea dabo tibi *mustum malorum granatorum meorum*, id est prædicto modo ad te referam spiritualem intelligentiam in me ferventem per crebram meditationem. Et bene mysticum sensum; mustum vocat quod adco ferventissimum est, ut omnem sordem nimio fervore a se excoquat. Quia spiritualis intelligentiæ legis Mosaicæ a se litteralem sensum quasi facem eliminat. Et ideo quia ejus gratiam et ineffabilem dulcedinem sentio, jam terrena omnia postpono, ipsam etiam vitam carnis pro ejus amore contemno, et ad ejus beatitudinem videndam totis desideris anheo. Virgo enim menti suæ ea quæ videbat supposuit, et ea quæ non videbat omniconatu et universis cogitationibus appetiit, quæ tanto desiderio cœlestis sectabatur, ut omnia visibilia pro nihilo reputaret mentem suam cœlestibus desiderii occupans.

Læva ejus sub capite meo, et dextera illius amplexabitur me.

Ista ergo lævam sub capite habebat, quia mente erecta ad beatitudinem vitam præsentem sub se portabat. Et dextera Christi eam amplexabatur, quia ex omni parte cœlestis eam dilectio tuebatur. Et quia Virgo in contemplatione erat dum veniret, evangelistas Christus admonet ne Virginem a somno contemplationis excitantes ab ea quærant quæ gessit Christus in carne, nisi quando ipsa illis voluerit revelare. Fuit enim tempus quando Virgo contemplationi vacavit, fuit tempus quando multa

VARIÆ LECTIONES.

¹ Ms. spiritualiter implendo. ² Ms. Villar. sine intermissione occupant. ³ Idem ms. videt.

de gestis Christi apostolis revelavit. Et hoc est quod dicitur :

46 *Adjuro vos, filiæ Jerusalem, ne suscitetis, neque evigilare faciatis dilectam, donec ipsa velit.*

Et quia tanti meriti fuit Virgo, eam assumptam in cælum laudant cum admiratione exercitus cælestium spirituum in hunc modum :

Quæ est ista quæ ascendit de deserto, deliciis affluens, innixa super dilectum suum ?

Descendit Virgo in desertum, ascendit per desertum, ascendit super desertum, *ascendit de deserto.* Descendit in desertum, per nativitatem ; ascendit per desertum, progrediendo de virtute in virtutem (*Psal. lxxxiii*) ; ascendit super desertum, omnem mundanorum contemnens sublimitatem ; ascendit de deserto, in æternam beatitudinem. Et hoc est quod hic dicitur : *Quæ est ista*, id est quanti meriti, quantæ dignitatis, *quæ ascendit de deserto*, id est de mundo in cælum ; *deliciis affluens*, id est multis virtutibus insignita ? *Innixa super dilectum suum*, quia Christo per dilectionem adhærens et in solius Christi auxilio confidens de largitate ¹⁰ ab exilio ad patriam transfertur. Unde vero accipit illa ut ab infinis ad superiora, a deserto ad regnum ascendere possit, manifestat dilectus cum subdit :

Sub arbore malo suscitavi te.

Arborem enim non malam, sed malum vocat Christus crucem suam, propter æternæ beatitudinis fructum, quem per crucem Virgo mater accepit, et cum ipsa cæteræ fideles animæ, sed illa plenius. At ¹¹ propter bonum odorem crucis Christi in omnes gentes, et quia illa gloriosa malum sustinuit, de qua superius dictum est : *Sicut malus inter ligna silvarum ; sic dilectus meus inter filios.*

Ibi corrupta est mater tua :

Scilicet sub ipsa cruce per incredulitatem corrupta est Synagoga, de qua secundum carnem descendit Virgo Maria. Unde et sequitur :

Ibi violata est genitrix tua.

Genitrix tua, id est eadem Synagoga *ibi violata est* a diabolo. Vel sic : *Sub arbore malo suscitavi te*, id est sub me qui dicor arbor malus prædictis rationibus, *suscitavi te*, id est ad virtutum plenitudinem exaltavi, per hoc quod in te et ex te incarnatus sum, exaltata es super choros angelorum. *Ibi corrupta est mater tua*, id est in me Synagoga peccavit. Et hoc est quod sequitur : *ibi violata est.* Et quia exaltavi te, ideo :

Pone me ¹² ut signaculum super cor tuum, ut signaculum super brachium tuum.

Signaculum dicitur cujus sigillum vel forma vel imago solet ceræ imprimi ut cera recipiat formam sigilli, ut secreta celenter ignotis, aperiantur notis. Sic Virgo Maria Christum ¹³ cor suum posuit ut

A signaculum ; quia ipsi per imitationem conformata **47** est ejusque gratia consignata. Unde legitur : « Signatum est super nos lumen vultus tui, Domine, dedisti lætitiā in corde meo (*Psal. iv*). » Hoc autem fuit incognitum diabolo : et cognitum angelo. *Et pone me ut signaculum super brachium tuum*, id est in omnibus operibus tuis memor eris mei. Super cor Virginis et super brachium dilectus, ut signaculum ponitur ; quia in cogitationibus et in actionibus Virgo Maria filium imitabatur. Per cor enim cogitatio, et per brachium operatio significatur. Et ideo hoc facis :

Quia fortis est ut mors, dilectio.

Quia sicut mors separat animam a corpore, et jam nihil concupiscere in præsentē vita homini licet, ita dilectio, qua Virgo Christum dilexit, totam Virginem huic mundo mortificavit, et insensibilem reddidit, soli Christo viventem, et mundo mortuam. Et vere dilectio illa fortis est in Virgine, quia

Dura sicut infernus, æmulatio.

Id est, dilectionis exsecutio et effectus, est dura sicut infernus. Quia quemadmodum infernus eos, quos semel recipit nunquam dimittit ; ita, postquam charitas in Virgine venit, nunquam eam dimisit. Nec mirum, inquit, si dilectio tua tantæ sit fortitudinis, quia

Lampades ejus, lampades ignis atque flammaram.

Lampades, id est ardores et compunctiones dilectionis illius sunt *lampades ignis et flammaram*, quia lucem boni exempli aliis effundunt. *Lampades* ergo dilectionis præcordia sunt Virginis, in quibus velut in vasis dilectio habitabat. Ergo *lampades* erant *ignis*, quia intus ardebat per amorem ; et *lampades flammaram*, quia exterius lucebat per operationem. *Lampades*, inquam, sunt sicut flammatus ignis, quod potest per hoc probari, quoniam

Aquæ multæ non poterunt [poterunt] extinguere charitatem, nec flumina obruent illam.

Multæ aquæ, id est minæ persecutorum vel blandimenta sæculi vel tribulationes, quæ per aquas significantur, non poterunt extinguere charitatem, quæ est inter me et te. *Nec flumina*, id est impetuosæ persecutiones obruent illam dilectionem. Quamvis enim persecutores corpus occidant, animam tamen non possunt occidere (*Matth. x*). Tantæ ergo dignitatis, ut dictum est, existit dilectio tua, etsi non tantam debet unusquisque habere, quod

Si dederit homo omnem substantiam domus suæ pro dilectione, quasi nihil despiciet eam [eam] :

Quia omnis substantia hujus mundi vilis est, et quasi arena exigua in comparatione dilectionis. Et hinc est quod electi non solum substantiam suam, verum etiam se ipsos ad mortem pro dilectione Christi tradiderunt. Hucusque locutus est Christus

VARIÆ LECTIONES.

¹⁰ *Ms. Tornacense* : Deo largiente ; *ms. vero Villariense*, eo largiente. ¹¹ *Idem Villar. pro at legit et.* ¹² *Idem ms. hic immediate subjungit* : Pone me, id est pones me, ut ponatur præsens imperativum pro futuro indicativo, quod frequens legitur in sacra pagina. ¹³ Super cor.

de Virgine secundum statum post incarnationem, nunc loquitur de eadem [secundum statum quem habuit ante tempus incarnationis. Et introducitur loquens ad angelos de mittendo nuntio ad Virginem, et de incarnatione celebranda in Virgine. Ait ergo :

48 *Soror nostra parvula [parva] est, et ubera non habet.*

Virgo Maria parvula est humilitate, parvula ætate secundum aliquos, qui dicunt eam fuisse tredecim¹⁴ annorum, quando Dei Filius ad eam misit angelum; parvula etiam terrenæ possessionis modicitate, *parvula* opinioe. *Et ubera non habet*, id est non est fecunda per conceptionem. Vel adhuc non habet tanta ubera quanta est habitura videlicet charitatis, hoc est adhuc non habet tantam dilectionis plenitudinem quantum habitura est post incarnationem ad diligendum me Deum et hominem.

Quid faciemus sorori nostræ, in die quando alloquenda est?

Ista interrogatio non est ignorantis, sed dispensatoria. Novit enim quid facturus sit Deus. *Quid, ait angelus, faciemus sorori nostræ?* id est, Virgini Mariæ, quæ soror dicitur Christi, ratione humanæ naturæ, secundum quam Virgo quodammodo erat futura soror Christi, quia in humana natura ei conveniens; erat etiam soror angelorum, quantum ad spiritualis gratiæ participium, in qua Christus futurus erat similis Mariæ et angelicæ naturæ; *in die quando alloquenda est*, id est quo tempore Gabriel archangelus eam est allocuturus.

Si murus est, ædificemus super eam propugnacula argentea.

Id est, si firmum propositum habet virginitatem servandi, quam Deo vovit: (quod quidem habet) *ædificemus super eam propugnacula argentea*, id est instruamus eam in scientiis divini eloquii, ut credat de se nasci¹⁵ Filium Dei juxta auctoritates divini verbi: si observaverit virginitatem carnis et animi.

Si ostium est, compingamus illud tabulis cedrinis.

Si ostium est, id est si mihi per fidem et obedientiam et humilitatem præbuerit aditum ad se ut incarnet de ipsa; *compingamus illud tabulis cedrinis*, id est instruamus eam in sacris Scripturis, ut intelligat de se esse dicta, quæ a prophetis de Virgine sunt prædicta. Et quasi ad hoc¹⁶ respondeat, sequitur:

Ego murus, et ubera mea sicut turris, ex quo facta sum coram eo quasi pacem repiens.

Ego sum murus, id est firmum habeo propositum virginitatis, hoc est, quod in Evangelio legitur: « Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco (Luc. 1)? » id est propositum non cognoscendi ha-

Ab eo. *Et ubera mea sicut turris*, id est humilitas et virginitas mea immobiliter me custodiunt, et in me immobiles sunt. *Ex quo facta sum coram illo quasi pacem repiens*, id est ex quo in me humilitatem et virginitatem habui, in quibus maxime Christo et angelis placui, quia similia similibus gaudent. *Et nota quod eleganter ait quasi pacem repiens*, ad designandum quod in mundo non est vera pax, sed quasi pax et umbra pacis. Unde Christus discipulis ait: « Pacem meam do vobis (Joan. xiv), » id est, pro futuro, sed modo relinquo vobis pacem, id est pacis reliquias. Nec mirum si ita me munit Christus; quia Ecclesiam suam ab initio munivit Christus, et prius in Abel justo. Et hoc est quod sequitur:

49 *Vinea fuit pacifico, in ea quæ habet populos, tradidit eam custodibus.*

Vinea fuit pacifico, id est Ecclesia conjuncta est Christo, quam Christus tanquam vinitor pacificus excoluit redimendo a peccatis, informando virtutibus, delectando in ejus fructibus, id est bonis operibus. Et quod fuerit pacificus apparuit in ea pace, quæ tenet populos, quia nisi esset pacificus, nec dum pax esset in terra inter hominem et angelum. Per hunc enim pacificata sunt quæ in cælis, et quæ sunt in terra (Col. 1). Vel ad vineam, id est Ecclesiam potest referri quod dicitur, *quæ habet populos*, quia de Ecclesia sunt populi ad fidem conversi; et eam non reliquit Christus negligenter, sed *tradidit eam custodibus*, id est prædicatoribus apostolis et eorum successoribus, et etiam angelis qui eam semper custodiunt.

Vir affert pro fructu ejus mille argenteos.

In quantum¹⁷ vinitor ille pacificus eam excoluit et operandi facultatem et mercedem habendi pacem tradidit, quod *vir*, id est ille non mollis sed fortis, *affert pro fructu ejus* remunerationem promissam Ecclesiæ; *mille argenteos*, id est universam substantiam suam. Mille enim argentei significant omnia quæ in hoc mundo possideri possunt. Millenarius enim numerus pro summa perfectione ponitur. Vir ergo affert mille argenteos pro fructu, quia sancti viri omnia relinquunt et pauperibus erogant, ut æternam mercedem consequantur. Et verum est quod dicitis, o Virgo, quia,

Vinea mea coram me est.

Id est cum ea sum usque ad consummationem sæculi.

Mille tui pacifici [pacifice], et ducenti his qui custodiunt fructus ejus.

Ac si diceret: O Virgo Maria, certa es de mercede æterna, quia *mille pacifici tui*. Per millenarium significatur perfectio; per hoc quod dicitur *pacifici*, significatur æterna remuneratio, in qua est vera pax. Per mille ergo pacificos, perfecta Virginitatis re-

VARIE LECTIONES.

¹⁴ In ms. Villar. habetur quatuordecim. ¹⁵ Idem ms. posse nasci. ¹⁶ Idem ms. interponit verbum: Virgo. ¹⁷ Ms., in tantum.

muneratio insinuat, huic duplex corona in corpore et in anima cum fructu æternæ vitæ in cœlo reservatur, quod per ducentos significatur. Adhuc loquens ad Virginem ait Christus :

Quæ habitas in hortis, amici auscultant.

Quasi diceret : In multis pulchritudinem tuam laudavi. In hac autem ultima allocutione hoc te moneo :

Fac me audire vocem tuam.

Id est orationem tuam, quia de quacunq̄ tribulatione clamaveris ad me, exaudiam te. Et hoc est, o Virgo Maria, quæ habitas in hortis, in horto Ecclesiæ, scilicet corporaliter et in horto virtutum germinantium in vitam æternam spiritualiter. In horto qui Christus est per amorem, et in horto vitæ æternæ per spem, consequenter habitatura per speciem. *Fac me audire vocem tuam*, id est ad me dirige vocem tuam ut eam adimpleam, quia inordinate orare non potes. Et hoc ideo quia auscultant amici tui, id est angeli qui te diligunt et custodiunt, semper parati renuntiare mihi verba tua, cogitationes et opera. Et quia monuerat Christus ut post suam ascensionem Virgo ad ipsum suam dirigeret orationem ut colloqueretur ei corde et voce, quod postea Virgo consentiens Christi ascensioni ait :

50 *Fuge, dilecte mi, et assimulare capræ hinnuloque cervorum super montes aromatum.*

Expositionis Alani de Insulis, in Cantica canticorum, ad laudem Deivaræ Virginis Mariæ ad preces prioris Cluniacensis editæ finis ¹⁸.

VARIÆ LECTIONES.

¹⁹ Hæc ultima clausula additur in antiquissimo codice ms. S. Martini Tornaci.

SUMMA MAGISTRI ALANI

DOCTORIS UNIVERSALIS

DE ARTE PRÆDICATORIA

In qua optimi suggeruntur conceptus ad formandas conciones in omni fere materia morali, nunc primum in lucem edita

51 AD LECTOREM.

Hujus Summæ duo habui exemplaria manuscripta in pergameno, ex Bibliotheca nostra Dunensi, unum characteribus vetustissimis exaratum, et obscurissimis verborum abbreviationibus repletum; aliud recentiori nonnihil (ut apparet) manu conscriptum, et priore multo auctius, quod proinde hic secutus sui; adnotando tamen in margine verborum et sententiarum discrepantias, quibus hinc inde ab alio exemplari discrepat. Addidi (in lectorum gratiam) loca sacræ Scripturæ, ad singulas sententias quæ ex eadem hic in contextu præferuntur.